

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ДОЛГАНОВА ВІКТОРІЯ ПАВЛІВНА

Допускається до захисту:

к. філол. н., доцент,

доцент кафедри англійської філології

в.о. завідувача кафедри англійської
філології

Майя ЮРКОВСЬКА

«_____» _____ 20 ____ р.

ТЕМА

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР ІЗ ХАРАКТЕРИЗУВАЛЬНОЮ
ФУНКЦІЄЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТРИЛОГІЇ ВЕРОНІКИ РОТ «ДИВЕРГЕНТ» ТА ЇЇ
ПЕРЕКЛАДУ НАТАЛІЇ ВИШНЕВСЬКОЇ)

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська»

Освітня програма «Англійська та друга іноземна мови та літератури (переклад
включно)»

Магістерська робота

Науковий керівник:

Ірина ЗАПУХЛЯК, к. філол. н.,

старший викладач

кафедри теорії і практики перекладу

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали/за шкалою ЄКТ5/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____ (підпис)

Вінниця 2025

АНОТАЦІЯ

Долганова В. П. Особливості перекладу метафор із характеризувальною функцією (на матеріалі трилогії Вероніки Рот «Дивергент» та її перекладу Наталії Вишневської) Спеціальність 035 «Філологія». Спеціалізація 035. 041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша англійська. Освітня програма «Англійська та друга іноземні мови (переклад включно)» Донецький та національний університет імені Василя Стуса, 2025

Магістерська робота присвячена комплексному дослідженню метафор, що формують особистісний портрет персонажів у трилогії Вероніки Рот «Дивергент», та особливостей їхнього відтворення в українському перекладі Наталії Вишневської. Метафоричні структури розглядаються як багаторівневий інструмент художньої виразності, що поєднує когнітивні, емоційні та естетичні складники мовлення, а також як засіб моделювання внутрішнього світу та зовнішніх характеристик персонажів.

У роботі окреслено теоретичні засади функціонування метафори в сучасній лінгвістиці, подано їх класифікації, визначено взаємозв'язок метафори й образного порівняння, а також розглянуто роль перекладацьких трансформацій у відтворенні метафоричної образності. Матеріалом дослідження слугували 193 метафори з тексту роману та їхні українські відповідники (загалом 386 контекстів), виокремлені шляхом суцільної вибірки.

У другій частині роботи проаналізовано функціонування метафор у романі «Дивергент» з погляду їх когнітивного, естетичного й комунікативного потенціалу. Виокремлено тематичні групи метафор, що описують емоції та відчуття, зовнішність і внутрішній світ персонажів, визначено їхнє значення для створення індивідуального художнього портрета.

Окрему увагу приділено перекладацьким стратегіям і трансформаціям, застосованим у процесі відтворення метафор українською мовою. Здійснено

аналіз випадків повного та часткового збереження метафоричності, а також втрати метафоричної образності. Установлено, що найбільш продуктивними є такі трансформації, як конкретизація, генералізація, лексико-семантична заміна, модулювання та перестановка, які забезпечують адекватність перекладу без втрати художнього ефекту.

Результати дослідження засвідчують, що відтворення метафоричної характеристики героїв вимагає від перекладача поєднання лінгвістичної компетенції, інтерпретативних умінь та чутливості до авторського стилю. Робота становить цінність для подальших досліджень у галузі перекладознавства, когнітивної лінгвістики та лінгвостилістики, а також може бути використана у навчальному процесі під час підготовки перекладачів.

Ключові слова: метафора, художній переклад, перекладацькі трансформації, метафоричність, портрет персонажа.

SUMMARY

Dolhanova V. P. Peculiarities of Translating Metaphors with the Function of Characterization (Based on Veronica Roth's Trilogy "Divergent" and the Translation by Natalia Vyshnevskaya).

Specialty 035 "Philology". Specialization 035.041 "Germanic Languages and Literatures (including translation)", the first language – English. Educational Programme "English and the second foreign languages and literature (including translation)".

Vasyl Stus Donetsk and National University, 2025

The master's thesis is devoted to a comprehensive study of metaphors that construct the personal portrait of characters in Veronica Roth's Divergent trilogy and to the peculiarities of their rendering in the Ukrainian translation by Nataliia Vyshnevskaya. Metaphorical structures are examined as a multilayered means of artistic expression that combines cognitive, emotional, and aesthetic components of language, as well as a tool for modelling both the inner world and external characteristics of the characters.

The thesis outlines the theoretical foundations of metaphor functioning in modern linguistics, presents their classifications, clarifies the relationship between metaphor and simile, and analyses the role of translation transformations in preserving metaphorical imagery. The research material includes 193 metaphors extracted from the novel and their Ukrainian equivalents (a total of 386 contextual instances), selected through continuous sampling.

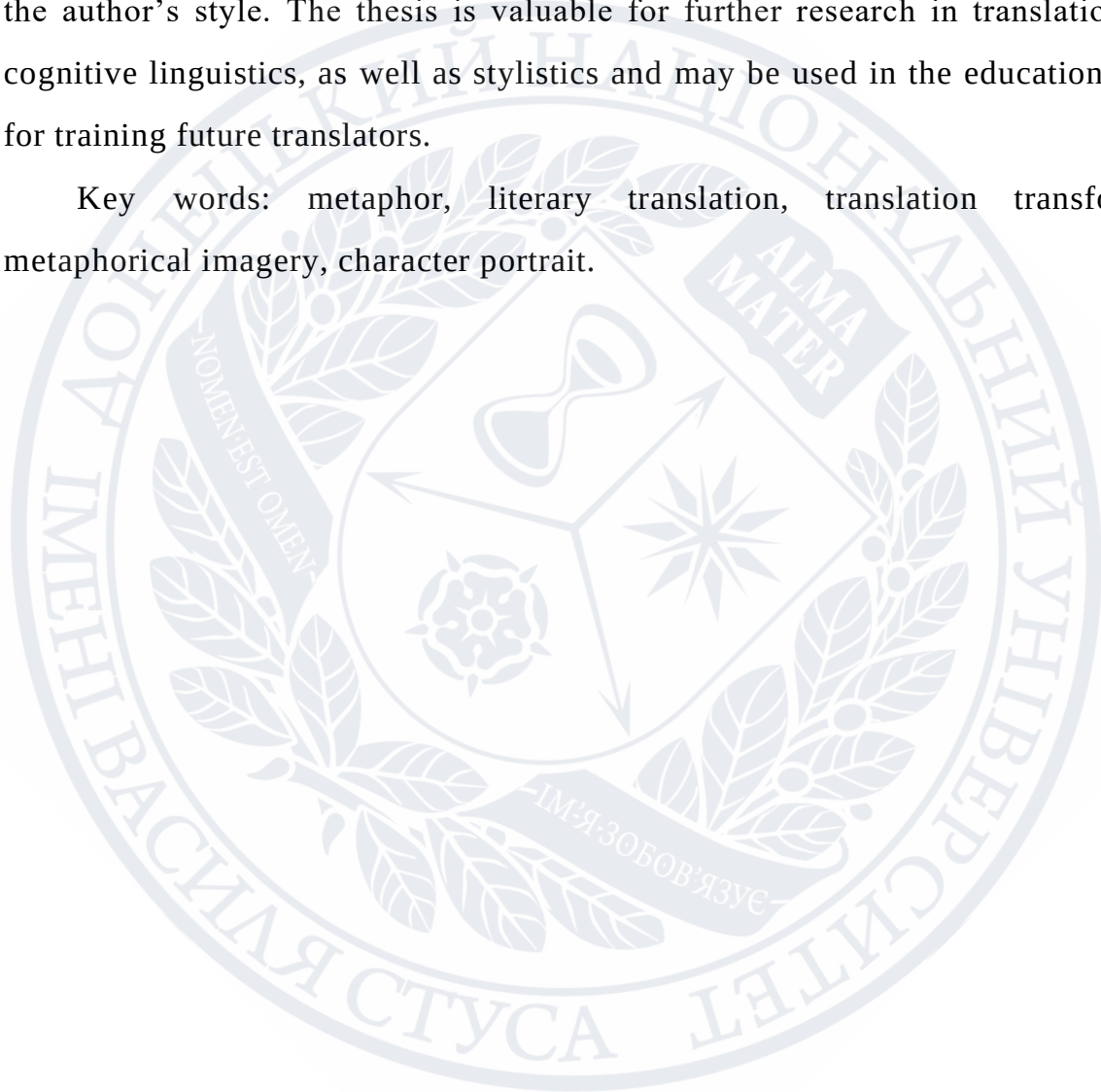
The second part of the study examines the functioning of metaphors in Divergent in terms of their cognitive, aesthetic, and communicative potential. The thesis identifies thematic groups of metaphors describing emotions and sensations, appearance, and the inner world of the characters, and determines their role in shaping an individualized artistic portrait.

Special attention is paid to translation strategies and transformations applied in rendering metaphors into Ukrainian. The analysis considers cases of complete

preservation, partial preservation, and loss of metaphorical imagery. It is established that the most productive transformations include concretization, generalization, lexical-semantic substitution, modulation, and transposition, which ensure the adequacy of the translation without diminishing the artistic effect.

The findings demonstrate that rendering metaphorical characterization requires the translator to combine linguistic competence, interpretive skills, and sensitivity to the author's style. The thesis is valuable for further research in translation studies, cognitive linguistics, as well as stylistics and may be used in the educational process for training future translators.

Key words: metaphor, literary translation, translation transformations, metaphorical imagery, character portrait.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МЕТАФОР ЯК ЗАСОБІВ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ В ЛІТЕРАТУРІ	13
1.1.Поняття метафори у сучасному мовознавстві.	13
1.2.Підходи до класифікації метафори.....	22
1.3.Взаємозв'язок понять метафори та образного порівняння у зарубіжній та вітчизняній лінгвістиці	28
1.4. Перекладацькі трансформації як об'єкт дослідження сучасного перекладознавства.	36
Висновки до розділу 1	49
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОР У РОМАНІ ВЕРОНІКИ РОТ «ДИВЕРГЕНТ»	53
2.1.Функції метафори в романі Вероніки Рот «Дивергент»	53
2.1.1. Метафори, які виконують когнітивну функцію в романі Вероніки Рот «Дивергент»	54
2.1.2. Метафори, які виконують естетичну функцію в романі Вероніки Рот «Дивергент»	56
2.1.3 Метафори, які виконують комунікативну функцію в романі Вероніки Рот «Дивергент»	58
2.1.4. Метафори, які виконують декілька функцій одночасно в романі Вероніки Рот «Дивергент»	59
2.2. Особливості метафор, які описують портрет особистісного персонажа в романі Вероніки Рот «Дивергент».....	62
2.2.1. Особливості метафор на позначення емоцій та відчуттів в романі Вероніки Рот «Дивергент»	63
2.2.2. Особливості метафор на позначення зовнішності в романі Вероніки Рот «Дивергент»	66
2.2.3. Особливості метафор на позначення внутрішнього світу в романі Вероніки Рот «Дивергент»	68
2.3. Відтворення метафор трилогії «Дивергент" Вероніки Рот в українському перекладі Наталії Вишневіської.	70
2.3.1 Відтворення метафор трилогії «Дивергент" Вероніки Рот в українському перекладі з повним збереженням метафоричності.	71
2.3.2. Відтворення метафор трилогії «Дивергент» Вероніки Рот в українському перекладі з частковим збереженням метафоричності.....	74
2.3.3. Відтворення метафор трилогії «Дивергент" Вероніки Рот в українському перекладі втратою метафоричності.	77
Висновки до розділу 2.....	88
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	94

ВСТУП

Метафора здавна вважається одним із важливих інструментів в арсеналі засобів людського самовираження. Від античної поезії до сучасної художньої літератури метафори увійшли в структуру мови, надаючи словам багатозначності, образності та емоційного забарвлення. Як один з фундаментальних елементів комунікації та пізнання, метафори слугують сполучним елементом між абстрактним і конкретним, даючи змогу проникнути у складні процеси людського мислення та переживань. На сучасному етапі розвитку лінгвістики спостерігається інтерес до того, як метафори використовуються в різних галузях вживання, зокрема й у літературі. Метафори є невід'ємною частиною літературних прийомів, що використовуються в художній літературі. Аналіз метафор у художній літературі дозволяє читачам глибше зануритися в сенс тексту.

З давніх часів мислителі різних галузей прагнули збагнути, який сенс приховує метафора, дослідити її приховану сутність та трансформаційний характер. Основи концепції метафори були закладені ще в давніх часах Аристотелем [2]. Дослідження феномена метафори також займалися такі дослідники як: Довгалецький М. [12], Лисенко О. М. [26], Мацько Л. І. [31], Кіс Т. Є. [20], Е. Маккормак [15], З. Кьовечеш [51-52], Дж. Лакофф і М. Джонсон [77-78], П. Ньюмарк [80-81], та інші. Художня література часто покладається на метафоричну мову для передачі складних ідей, емоцій та переживань. Для письменників розуміння нюансів метафори в художній літературі може допомогти в їхній власній творчості. Дослідження метафори в художній літературі допомагає зрозуміти, як працює мова в літературному контексті і як автори використовують метафори для спілкування з читачами на різних рівнях. Загалом, вивчення метафори в художній літературі є актуальним у мовній, літературній, когнітивній, культурній та творчій сферах. Вони пропонують цінне розуміння складної роботи мови, літератури та людського

розуму, збагачуючи наше розуміння як художніх текстів, так і ширшого спектру людської комунікації та пізнання.

Окрему увагу в сучасному перекладознавстві приділяють проблемі відтворення метафор, оскільки саме метафоричні структури є одним із найскладніших компонентів художнього тексту, що поєднують когнітивні, емоційні та естетичні смисли. Метафора не лише формує образний світ твору, а й моделює психологічні стани персонажів, тому її адекватне передавання вимагає від перекладача комплексного підходу. У цьому контексті важливим є застосування перекладацьких трансформацій — конкретизації, лексико-семантичної заміни, модуляції, перестановки та інших прийомів, які дають змогу зберегти зміст, функцію та стилістичну виразність метафори, адаптуючи її до мовних і культурних норм цільової аудиторії. Дослідження механізмів відтворення метафор і вибору відповідних трансформацій є необхідною умовою для забезпечення адекватності художнього перекладу та збереження авторського стилю.

Актуальність пропонованого дослідження визначається потребою у систематизації сучасних наукових підходів до вивчення метафори, а також відсутністю ґрунтовних досліджень авторського стилю Вероніки Рот, що здійснюватиметься на матеріалі аналізу метафор трилогії англomовного художнього тексту «Дивергент» та особливостей їх відтворення в перекладі Н. Вишневської українською мовою.

Мета дослідження — схарактеризувати метафори як інструменти для створення особистісного портрета в тексті роману Вероніки Рот “Дивергент” та способи їх перекладу в українськомовній адаптації, здійснений Наталією Вишневською.

Для досягнення цієї мети потрібно виконати такі **завдання**:

- 1) проаналізувати теоретичні засади й історію наукових досліджень, присвячених метафорі та схарактеризувати особливості метафори, її види, функції та класифікації;

2) встановити взаємозв'язок понять *метафора* та *образне порівняння*, що презентовано в зарубіжній та вітчизняній лінгвістиці;

3) дослідити типи метафор на позначення образу персонажу в тексті трилогії Вероніки Рот «Дивергент», а також їх функційне навантаження в тексті трилогії Вероніки Рот «Дивергент»;

4) виокремити тематичні групи метафор, що створюють особистісний портрет у тексті трилогії Вероніки Рот «Дивергент»;

5) проаналізувати способи перекладу метафор українською мовою у тексті перекладу трилогії Вероніки Рот «Дивергент», здійсненого Наталією Вишневською;

Об'єкт дослідження – особистісний портрет у художньому творі роману американської письменниці Вероніки Рот «Дивергент».

Предметом роботи є структурно-семантичні особливості метафори як інструменту, що дає змогу створити індивідуальний портрет персонажа художнього твору, а також перекладацькі трансформації, використані для відтворення метафор в українськомовному перекладі.

Джерелом дослідження слугує текст трилогії романів Вероніки Рот “Divergent” та текст його перекладу («Дивергент»), здійснений Наталією Вишневською.

Матеріал роботи – авторська картотека, що містить вибірку 193 метафор та їх україномовні відповідники (загалом 386 контекстів уживання метафор).

У дослідженні були використані такі **загальнонаукові методи**, як *метод аналізу і синтезу* для вивчення метафоричних структур трилогії Вероніки Рот «Дивергент» та узагальнення особливостей їх відтворення в українському перекладі Н. Вишневської, *описовий метод*, що слугує для презентації дослідження, викладу дослідницької концепції; *порівняльний*, задля виявлення подібного й відмінного в порівнювальних текстах оригіналу та перекладу, *метод зіставлення* використано під час порівняння оригінального тексту роману з його перекладом, здійсненим Н. Вишневською. Актуалізовано прийоми *систематизації* та *класифікації* зібраного матеріалу та елементи

кількісних підрахунків – із метою уточнення та систематизації отриманих результатів. Крім того, у праці використано такі **спеціальні лінгвістичні методи**: *метод контекстуального аналізу*, що дає змогу залучати контекст роману, *метод категоризації* та *моделювання явищ об'єктивної дійсності*, що зумовлений потребою вивчити мовні одиниці, що представлені в аналізованому тексті (метафори), *метод лінгвокультурної інтерпретації*, що дає розуміння національної канви аналізованих текстів оригіналу й перекладу з урахуванням особливостей англійської та української лінгвокультур; *метод виокремлення перекладацьких трансформацій, стратегій і тактик перекладу* метафор – для висновку про адекватність їх перекладу.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході до вивчення метафори в аспекті художнього портретування та можливостей її перекладу з англійською мови на українську мову.

Теоретична цінність роботи зумовлена тим, що отримані результати можуть бути використані для подальших досліджень у галузі перекладознавства та лінгвістики метафори, оскільки в цій праці розширено розуміння принципів моделювання метафоричних образів у контекстах різних лінгвокультур.

Практична цінність наукової праці вбачається в можливості використання рекомендацій для перекладачів щодо адекватного відтворення метафор у художніх текстах під час перекладу, що може бути корисним у професійній діяльності перекладачів, викладачів, а також студентів філологічних спеціальностей. Результати дослідження можуть бути використані під час розробки навчальних посібників із проблематики перекладу та лінгвістики метафори.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи презентовано на таких наукових заходах, як Міжвузівська наукова студентська конференція «Зіставне вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур» (ДонНУ, Вінниця, 2024 р.), 18-19 квітня 2024 р. Вінниця С. 23-25; а також у Міжнародному конкурсі студентських наукових

робіт зі спеціальності 035 «Філологія», організований Міністерством освіти і науки України, Національною комісією України у справах ЮНЕСКО та Кременчуцьким національним університетом імені Михайла Остроградського. Диплом за 3 місце на конкурсі студентських наукових робіт зі спеціальності 035 «Філологія» / Third degree diploma for the victory in the International competition of student papers in the specialty of 035 “Philology”.

Публікації. Ключові результати дослідження відображено в статті, що опублікована у науковому віснику студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса «Про перекладацькі трансформації на сучасному етапі розвитку перекладознавства» та стаття, що опублікована у збірнику наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Метафори на позначення особистості персонажа в романі Вероніки Рот «Дивергент»»

Структура та обсяг роботи. Відповідно до мети й завдань цієї розвідки, а також на основі обраних дослідницьких методів, сформовано структуру роботи, що складається зі вступу, основної частини, яка містить два розділи, висновків до розділів, загальних висновків, а також списку використаних джерел, що презентують 99 найменувань. Загальний обсяг роботи налічує 102 сторінки.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету й завдання роботи, визначено об'єкт та предмет, стисло схарактеризовано загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи, що актуалізовані в праці, новизну роботи, окреслено теоретичне і практичне значення отриманих результатів, описано структуру магістерської роботи, подано відомості щодо апробації результатів роботи.

Перший розділ «Теоретичні засади вивчення метафор як яскравого засобу художньої виразності» присвячено огляду теоретичної інформації про поняття *метафора* та *особистісне портретування*. Інтерпретовано метафору як мовний засіб, що створює особистісний портрет. Здійснено огляд теоретичної інформації щодо класифікації метафор і перекладацьких трансформацій.

У другому розділі «Особливості метафор у романі В. Рот «Дивергент» актуалізовано класифікацію метафори, що функціонує в текстовому просторі В. Рот з метою портретування героїв, запропоновано класифікацію метафор, які створюють особистісний портрет героїв, проведено семантичний аналіз метафор різних тематичних груп, перекладацьких трансформацій та аналіз збереження метафоричності в процесі перекладу.

У загальних висновках надано підсумок роботи, узагальнено результати аналізу ілюстративного матеріалу.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МЕТАФОР ЯК ЗАСОБІВ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ В ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Поняття метафори у сучасному мовознавстві.

Для підсилення експресивності художнього тексту письменники вдаються до широкого спектра стилістичних засобів, поєднуючи образний світ твору з особливостями персонажів і відтворюючи їхній погляд на події. У художньому дискурсі мова виконує естетичну, емоційну та виражальну функції, дозволяючи передати як реалістичність зображуваного, так і його чуттєве наповнення. Вербальні засоби не лише інформують читача, а й окреслюють предмети та явища, тому для створення виразності активно застосовуються лінгвостилістичні інструменти. Особливе місце серед них посідає образна мова, зокрема метафора, яка відіграє ключову роль у комунікації та художньому моделюванні світу.

Як правило, метафора розглядається не як щось самостійне, а як джерело інформації, засіб впливу на мислення та уяву читача чи співбесідника. Загалом метафора постає як особливий прийом естетичного оздоблення мовлення, що надає їй яскравих барв і викликає зацікавленість в її сприйнятті.

Поняття метафори, визначене науковцями та лінгвістичними джерелами, підкреслює її роль як фундаментального тропу, що ґрунтується на логічному механізмі порівняння. Сучасний лінгвістичний дискурс визнає метафору багатогранним явищем, що сприяє породженню образного значення, семантичній еволюції та когнітивним процесам. У багатьох наукових контекстах метафору визначають по-різному, спираючись на конкретні теоретичні засади.

У «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів» за редакцією С. Єрмоленко подається характеристика різних аспектів метафори. Метафора визначається як один із провідних тропів, що реалізується шляхом перенесення властивостей одного предмета чи явища на інший за принципом подібності. Її функціонування ґрунтується на логічному механізмі порівняння, який

забезпечує формування образного значення. [13, с. 88]. Термін «метафора лексична» стосується використання слова в непрямому значенні. Загальномовні метафори не мають нічого спільного з основною образною назвою. Поетична (або розгорнута, поширена) метафора побудована на увиразнюванні ознаки та різноманітних асоціаціях між предметами. Метафори також створюють словесні образи.

У сучасній лінгвістиці термін «метафора» трактується як один із провідних механізмів формування переносного значення, семантичної модифікації мовних одиниць та розвитку лексичної семантики; як інструмент осмислення та пізнання світу в межах когнітивного підходу; як об'єкт аналізу в семасіології й ономасіології; а також як важливий стилістичний і поетичний засіб. У різних дослідницьких парадигмах — лінгвістичній, філософській та етнолінгвістичній — метафора розглядається крізь призму її функцій і механізмів. Її сутність ґрунтується на взаємодії логічних та емоційних компонентів двох понять, що створює підґрунтя для семантичного перенесення, унаслідок якого значення одного поняття трансформується в інше, зазвичай відмінне за своїм первинним змістом.

Згідно зі «Словником іншомовних слів», метафора — це «зворот, троп; образний вислів, поняття, будь-яке іносказання, алегорія; вживання образного виразу або слова в переносному значенні» (походить від грецького *metaphora*, що означає рух, відстань) [32, с. 494].

За твердженням Л.В. Кравець метафора «(грец. *μεταφορά* — метафора перенесення) мовне і мисленнєве явище, що полягає в перенесенні властивостей одного предмета (явища, дії) та його мовного знака на інший предмет (явище, дію) за принципом аналогії або контрасту.» [40, с. 1]. Метафори є цінним засобом для створення виразності в художній літературі, оскільки вони неповторні та походять від зв'язків, які виникають під час аналізу реальності автором [53, с. 143]. Вони також дають словам нові значення [31, с. 328-329].

О. Лисенко наголошує, що сучасне трактування метафори ґрунтується на усвідомленні складності й багатоаспектності цього мовного явища. Дослідниця підкреслює, що інтерес до метафори постійно зростає, однак саме тривале й активне обговорення проблематики свідчить про її невичерпний характер. На думку О. Лисенко, лише комплексний, «тотальний» аналіз окремих типів метафор та метафоричної системи мови загалом дав змогу окреслити низку ключових характеристик метафори, які нині вважаються загальновизнаними. Водночас низка питань, пов'язаних із її онтологічною природою, типологічною класифікацією та визначенням семантичних меж, залишається дискусійною. Це зумовлено не лише відмінністю теоретичних позицій різних дослідників, а й специфікою окремих аспектів аналізу метафоричних структур [26].

Український учений, Митрофан Довгалецький вважає, що метафори виконують три основні функції:

- по-перше, вони використовуються тому, що іноді немає конкретних слів, щоб описати певні речі, тому ми використовуємо образну мову замість них, наприклад: «важка жінка»;
- по-друге, вони додають глибокого змісту тому, що ми говоримо. Замість того, щоб просто сказати щось прямо, ми використовуємо метафори, щоб передати сенс, наприклад: краще сказати «запалений гнівом» ніж «розгніваний»;
- по-третє, метафори роблять мову красивішою і привабливішою. Використання образної мови додає шарму та елегантності тому, що ми говоримо, наприклад: краще сказати «говорити зі смаком» ніж «приємно» [12, с. 304].

Метафора надає окремим лексемам новий, або ж, розширений зміст. Таке розширення, яке у філософській традиції називають «екстенсією слова», має залишатися в межах тих сутностей, що позначаються цією одиницею. Однак подібне трактування є неповним: якщо виходити з припущення, що слова в метафоричному вжитку прямо співвідносяться з відповідними об'єктами, то стирається межа між метафорою й появою нового слова в мовній системі.

Тлумачити метафору в таких координатах означає фактично позбавити її сутності.

У такому підході метафору можна трактувати як прояв смислової багатозначності: у метафоричному контексті слово одночасно зберігає первинне значення й набуває нового. Ефект метафори виникає саме з нашої коливальної інтерпретації, з переходу між цими двома смислами, що й посилює її виразність.

Крім того, у метафоричному вжитку слово зберігає власне значення, а сама метафора допомагає розкрити його смисл. У багатьох випадках важко провести чітку межу між метафоричним уживанням лексеми та її буквальним, новим для нас значенням, оскільки обидва можуть бути рівною мірою релевантними в конкретній ситуації. Таким чином, навіть за багаторазового повторення слово здатне залишатися метафоричним в одному контексті, тоді як в іншому воно вже сприймається як пряме та неметафоричне.

Метафора – це слово, яке використовується в переносному значенні. Вона показує здатність людини виявити подібності між різними людьми або класами об'єктів, а потім використовувати ці подібності, щоб перенести справжні назви носія чи функції на характеризовану особу або предмет. Таким чином метафора ніби заперечує належність об'єкта до того класу предметів, у який він насправді входить, і переносить його в інший клас, до якого раціонально не можна віднести. Однак автор бере на себе сміливість віднести його до цього класу, оскільки він помітив спільні риси, які часом йому тільки одному відомі, або переніс певну рису з іншого об'єкта на аналізований [31, с. 426].

Теоретичні засади осмислення метафори беруть свій початок у «Поетиці» давньогрецького мислителя Аристотеля. Філософ наголошував, що метафора полягає у перенесенні слова та його значення на інший об'єкт чи явище, що супроводжується зміною смислу «або з роду на вид, або з виду на рід, або з виду на вид, або за аналогією» [2, с. 75]. Окрім того, Аристотель трактує метафору як прояв образного мислення людини, а не лише як стилістичний засіб. У межах «Поетики» він розглядає її передусім як елемент художнього

мовлення. На переконання філософа, здатність майстерно добирати метафори є свідченням високого рівня творчої та інтелектуальної вправності автора. [2, с. 26].

Вчені стверджують, що поява метафоричного мислення у людини поклала початок розвитку мови і цивілізації в цілому.

Досліджуючи метафору Т. Є. Кіс, зазначила: «Метафора є також основною формою мислення первісної людини, а отже, у ній знайшли відбиток культурні, соціальні, етнічні та інші особливості народу.» Вона є символом еволюції менталітету [20, с. 2]. О. Брізе стверджує, що «історія метафори та історія ментальності тісно пов'язані між собою.» Важливо розглядати метафори як маркери ментальностей, які створюють, реагують і, в певному сенсі, забезпечують ментальність мовою [20, с. 14].

Люди, які займаються логічними напрямками Нового часу, вважали метафору явищем, яке заважає вираженню думки максимально чітко. З іншого боку, прихильники романтичного напрямку вважали метафору лише засобом передачі ідей. Ф. Ніцше пише: «Ми думаємо, що знаємо дещо про самі речі, коли говоримо про дерева, фарби, сніг та кольори; насправді ми володіємо лиш метафорами речей, котрі цілковито не відповідають їх первісним сутностям»[36, с. 396]. Власне, у цитаті йдеться про те, що наше розуміння реальності обмежене мовою та метафорами, які ми використовуємо для її опису, і ці описи можуть не відповідати істинній суті речей, які вони представляють. Вона підкреслює ідею, що мова є потужним, але недосконалим інструментом для передачі складнощів буття.

Естетична сила метафори полягає в певній загадковості об'єкта, що описується, — у цьому й полягає відмінність справді художньо вдалих метафор. Так, Ф. Гарсія Лорка пояснював, яким чином виникає художній ефект метафори: «Для того, щоб вдихнути життя в метафору, потрібно, щоб метафора мала форму та радіус дії, — ядро в центрі та перспективу навколо нього. Це ядро розкривається як квітка, нібито незнайома, але ми швидко впізнаємо її аромат, а в кольоровому сяйві, яке вона випромінює, нам бачиться його ім'я, тобто

метафора змальовує нам предмет як квітку, нібито незнайому» [57]. Таким чином, метафора показує предмет з незвичної точки зору оновлюючи його.

«Елементарно, поетичність мови, тобто образність окремих слів і постійних словосполучень, якою б помітною вона не була, нікчемна порівняно із здатністю мов створювати образи зі сполучень слів, незалежно від того, образні вони чи ні», — як підкреслював О. О. Потебня, характеризуючи метафору як найвищий прояв авторської мовної творчості, що забезпечує максимально повне вираження думки та формування художнього образу. [41, с. 104].

Метафора, як троп, має значні образні можливості, оскільки вона базується на незвичайних аналогіях, які викликають несподівані асоціації.

Таким чином, Г. Гейне звертає увагу на силу своєї поезії та уподібнює себе як поета з мечем (з огляду на гостроту та силу своїх віршів) і полум'ям (дивлячись на сміливість своєї сатири та енергію воїна, яка є подібною до сили полум'я) [57, с. 234].

Сучасна літературна теорія метафори досягла значних досягнень. Це книга Б. Іванюка «Метафора і літературний твір», яка є унікальною в українській літературознавчій науці. Б. Іванюк стверджує, що метафора майже завжди використовується для опису чогось, виділяючи та підкреслюючи його статичні чи динамічні характеристики [16, с. 14].

«Слово може реалізувати своє метафоричне значення лише на тлі інших слів, тобто в контексті», — зазначає Н. Слобода [52, с. 14]. Таким чином, метафору в сучасному мовознавстві розглядають як особливий спосіб мислення, який дозволяє нам витлумачити один предмет у контексті іншого, розширюючи наші уявлення про обидва предмети.

Період неспинного розвитку метафори тісно пов'язаний з розвитком когнітивної лінгвістики, пік якої припав на 1980-1990-ті роки. Зокрема, провідне місце в галузі вивчення всієї мовної системи посідає когнітивна лінгвістика.

Ідея асоціації описує розумовий процес мовця: коли з'являється нова реальність, люди починають порівнювати її з попередніми уявленнями, що призводить до асоціацій з минулим досвідом, і врешті-решт розвивається метафора. Цим методом користуються дослідники, які вивчають когнітивні метафори.

Одним з дослідників, який розглядав метафору як “когнітивний процес” був Е. Маккормак. Він стверджував, що метафора функціонує як «посередник між людським інтелектом і культурою» та допомагає нам зрозуміти зовнішній світ [28, с. 360] Е. Маккормак описує, як метафори виникають у процесі пізнання. Він робить це, припускаючи, що людський розум має глибоку структуру, яка дозволяє йому порівнювати широкий спектр семантичних понять. Оскільки метафора породжує нове значення, вона змішує відмінності та подібності між ознаками семантичних об'єктів.

Розглядаючи метафору як елемент понятійної системи та підкреслюючи її концептуальний характер, Джордж Лакофф і Марк Джонсон зробили вагомий внесок у розвиток теорії метафори. Запропонована ними гіпотеза та принципово нове бачення метафори як механізму організації людської концептуальної системи суттєво вплинули на формування основних напрямів когнітивної лінгвістики. На думку Лакоффа та Джонсона, метафори як мовні структури віддзеркалюють фундаментальні когнітивні процеси. Дослідники доводять, що аналогія — тобто перенесення смислу з однієї семантичної сфери в іншу — є ключовим компонентом людського мислення. Вони також наголошують, що метафора є насамперед процесом розумової діяльності й не зводиться лише до мовного рівня: “Для більшості людей метафора є прийомом поетичної уяви та риторичного прийому - це радше справа незвичної, аніж буденної мови. Більше того, метафора зазвичай розглядається як властивість переважно лише мови, як гра слів, а не думок чи дій. З цієї причини більшість людей вважають, що можуть цілком обійтися без метафори” [77, с. 7].

Спираючись на концептуальну теорію метафори, теорія змішування (або теорію блендінгу), яка стала популярною з середини 90-х років XX століття,

була запропонована французьким лінгвістом Жилем Фоконьє та американським науковцем Марком Тернером, досліджує, як концептуальна інтеграція та змішування породжують нові метафоричні вирази та креативні лінгвістичні конструкції. Теорія змішування підкреслює роль ментального моделювання та мереж концептуальної інтеграції у створенні та інтерпретації метафоричної мови.

Теорія ментальних просторів Ж. Фоконьє припускає, що Когнітивні механізми здатні породжувати широкий спектр значень — від найелементарніших понять до складних теоретичних побудов. Усвідомити багатовимірність і взаємопов'язаність процесів слухового сприйняття, мовлення та мислення доволі непросто. У лінгвістиці ментальні простори розуміють як тимчасові концептуальні структури, що формуються у свідомості під час мисленнєвої діяльності та мовленнєвої продукції. Ж. Фоконьє описує цей структурований процес так: «... зображення, бленди та оформлення, разом з їхніми відповідними проявами в мові» [64, с. 79].

Таким чином, Ж. Фоконьє та М. Тернер запропонували теорію концептуальної інтеграції в результаті розвитку теорій ментальних просторів і теорій виникнення мови [65]. Вихідні зони(input spaces), загальні (generic spaces) та змішані (blended spaces or blend) зони складають основну когнітивну операцію концептуальної інтеграції [62]. Усі чотири складові є ментальними просторами.

«Якби Клінтон був Титаніком, то айсберг би потонув» — це політична метафора, широко поширена у Вашингтоні. М. Тернер і Ж. Фоконьє наочно показали, як працює механізм концептуальної інтеграції в практичному аналізі. У наведеному ними прикладі бленду поєднуються два вихідні ментальні простори: образ президента співвідноситься з образом океанського лайнера, тоді як скандал постає як айсберг, із яким цей «лайнер» стикається. [64, с. 80] .

У різних наукових школах теорія концептуальної інтеграції постійно змінюється та варіюється.

Метафора постає результатом складного когнітивного процесу, що входить до ширшої системи людського пізнання, сформованої як еволюційним

розвитком мозку, так і культурним середовищем. Саме поєднання біологічних передумов, які забезпечують здатність до концептуалізації, та культурного контексту, що створює умови для появи метафор у взаємодії з мовним середовищем, визначає механізми їхнього виникнення.

Отже, спосіб репрезентації знань безпосередньо залежить від когнітивного підходу до аналізу метафори. Образність, що лежить в основі метафоризації, забезпечує нове розуміння шляхом залучення уяви та формування ментального образу. У межах когнітивної теорії перенесення інформації з однієї концептуальної сфери в іншу називають метафоризацією. Такий підхід пропонує нове бачення механізму створення метафори, підкреслюючи тісний зв'язок між концептуальними, мовними й художніми структурами, що взаємодіють у процесі формування значення.

Метафора часто функціонує як своєрідний «сигнал» до складної ідеї, надаючи мінімальну, але достатню вказівку для активації когнітивних механізмів, пов'язаних із базовим досвідом, знаннями та підсвідомими структурами. У когнітивній лінгвістиці метафора розглядається як ключова операція мислення, яка поєднує дві концептуальні сфери й дозволяє використати структурні особливості вихідної домени для формування нової концептуальної моделі.

Згідно з когнітивною теорією, сучасне розуміння метафори є міждисциплінарним за своєю природою, оскільки вона виникає на рівні глибинних ментальних процесів, що відображають базові механізми функціонування людського розуму.

Отже, можна дійти висновку, що метафора є плановим об'єктом аналізу, адже дослідження метафори у сфері мови та літератури розкриває її глибоке значення як провідника виразності та художньої глибини. Сучасний лінгвістичний науковий простір визнає метафору багатогранним явищем, що бере участь у породженні образного значення, семантичній еволюції та когнітивних процесах. Як свідчення своєї незмінної цінності, метафора

продовжує захоплювати як науковців, так і творців, пропонуючи безмежні можливості для дослідження та інтерпретації.

1.2. Підходи до класифікації метафори

Деякі дослідники вважають, що основна проблема полягає у тому, як класифікувати метафори, є те, чи вони є лінгвістичними феноменами, які існують лише в людському мовленні, чи когнітивними явищами, пов'язаними з людським розумінням речей. Сучасні дослідження лінгвістики включають дослідження когнітивних, комунікативних і функціональних характеристик метафоричних одиниць.

Класифікація (нім. Klassifikation: лат. *clasis* – розряд, *facere* – робити) – це розподіл чого-небудь за класами згідно з наявними ознаками [51, с. 355] чи критеріями, за якими можна розділити та групувати різні речі.

Складність щодо класифікації метафор виражається в тому, що з'являються все нові види метафор, не існує загальноприйнятих узагальнюючих стандартів, за допомогою яких можна класифікувати метафори. Підходи до класифікації метафори охоплюють різні методології та перспективи в різних дисциплінах. Ці підходи мають на меті класифікувати та зрозуміти різноманітні функції, форми та ефекти метафор. У цьому розділі ми детально розглянемо кожен підхід, спираючись на наукові джерела, щоб забезпечити комплексний аналіз.

Метафора може виконувати багато завдань у мові, але основними з них є приховування значення метафоричного найменування, пояснення, оцінка та прикрашання.

Говорячи про метафору, Й. Мандельштам сказав: «Будь-яке слово є жмутком, смисл стирчить з нього на всі боки, а не спрямовується в одну офіційну точку. Вимовляючи «сонце», ми здійснюємо ніби величезну подорож, до якої настільки звикли, що їдемо вві сні» [10, с. 8].

Розглянемо структурний підхід до аналізу метафори. Метафору можна класифікувати як просту (елементарну) або розгорнуту (розширену) залежно від її структури. Елементарна (проста) метафора – це однокомпонентна

метафора, яка утворюється шляхом порівняння ознак. Багатокомпонентна метафора, створена за допомогою різноманітних порівнянь, називається розгорнутою метафорою [5, с. 8].

Виходячи з особливостей їхньої побудови, Митрофан Довгалецький класифікував метафори на чотири категорії:

- через перенесення значень одного «живого» предмета на інший «живий», наприклад: «лев-цар звірів»;
- через перенесення значень з «неживого» на «неживий» предмет, наприклад: «солодка мова»;
- через перенесення значень із «живого» предмета на «неживий», наприклад: «ангельська чесність»;
- через перенесення значень із «неживого» на «живий», наприклад: «розбита людина» [12, с. 303].

Лінгвістичний підхід до класифікації метафор зосереджується на формальних і структурних аспектах використання мови, досліджуючи, як слова і фрази вживаються метафорично в дискурсі. Цей підхід класифікує метафори на основі лінгвістичних особливостей, таких як лексичні заміни, граматичні конструкції та семантичні трансформації [77].

Новаторська праця Дж. Лакоффа та М. Джонсона представляє ідею про те, що метафора глибоко вкорінена в повсякденній мові та мисленні. Вони припускають, що метафори структурують наше розуміння абстрактних понять у термінах більш конкретних сфер, формуючи наше сприйняття і дії. Метафора Дж. Лакоффа і М. Джонсона «суперечка – це війна» [77, с. 6] ілюструє, як повсякденна мова насичена метафоричними виразами, що відображають глибинні концептуальні відображення.

Когнітивна лінгвістика досліджує, як метафори відображають когнітивні процеси та концептуальні моделі у свідомості, підкреслюючи роль метафори у структуруванні мислення та сприйняття. Цей підхід розглядає метафори як когнітивні інструменти, що сприяють розумінню шляхом мапування абстрактних понять на більш конкретні сфери. З. Кьовечеш пропонує

доступний вступ до когнітивного підходу до метафори, досліджуючи, як метафори формують мислення, мову та культуру. Він обговорює концептуальну теорію метафори та її значення для розуміння метафоричного мислення та комунікації. Метафора «час – гроші» ілюструє, як абстрактні поняття, такі як час, розуміються і виражаються через метафоричне відображення на конкретні сфери [75].

Концептуальна теорія метафори стверджує, що метафори – фундаментальні концептуальні відображення, які структурують наше розуміння світу [77]. У цій важливій главі Дж.Лакоффа подано огляд концептуальної теорії метафори, обговорюється, як метафоричні відображення формують наші концептуальні системи і впливають на наше сприйняття, міркування та поведінку. Метафора «вгору – добре, вниз – погано» відображає поширену концептуальну метафору, яка впливає на наше сприйняття моралі, цінностей та емоцій.

У праці Дж. Лакоффа та М. Джонсона подано таку систематизацію метафор:

- структурні метафори – це способи пояснити абстрактні речі за допомогою конкретних ситуацій у житті людей [83]. Такі структурні компоненти допомагають людині організувати та конкретизувати абстрактні галузі знань;
- орієнтаційні метафори – створюють концепції, використовуючи поняття про простір і зв'язки. У цих метафорах представлено ідеї просторової орієнтації з типовими антитезами, такими як «вгору-вниз»;
- онтологічні метафори – розкривають будь-які події, дії, емоції, ідеї тощо, як якусь субстанцію чи особистість. Онтологічні метафори виходять із емпіричного досвіду людини, пов'язаного з фізичними об'єктами. Здебільшого онтологічні метафори автоматичні для носіїв певної мови та культури. Це пов'язано з тим, що такі метафори мають обмежений контекст. Вони використовуються для

опису явищ, їхніх кількісних і якісних характеристик тощо [78, с. 152].

Психолінгвістичний підхід досліджує, як люди використовують і розуміють метафори, вивчаючи когнітивні механізми, що беруть участь у розумінні та продукуванні метафор. Психолінгвістичні дослідження вивчають такі фактори, як метафоричний ґрунт, швидкість обробки та стратегії розуміння образної мови [68].

Довідник Р. Гібса «Метафора і думка» охоплює різні аспекти дослідження метафори, включаючи психолінгвістичні перспективи обробки та розуміння метафори. Він пропонує розуміння того, як когнітивні процеси, такі як категоризація, аналогія та образні схеми, сприяють метафоричному мисленню. Дослідження показали, що метафоричні вирази ми сприймаємо швидше і вільніше, ніж буквальні, що свідчить про те, що розуміння метафори ґрунтується на автоматичних когнітивних механізмах [68].

Літературознавчий підхід до класифікації метафор зосереджується на аналізі метафор у літературних текстах з метою розкриття їхніх літературних та естетичних функцій, досліджуючи, як метафори сприяють наративному значенню, характеристиці та тематичному розвитку. Літературознавці досліджують риторичні прийоми, символіку та тематичне значення метафор у поезії, прозі, драмі та інших видах літератури [81]. У своїй фундаментальній праці «Філософія риторики» А.Річардс розглядає роль метафори в літературі та риториці, підкреслюючи її поетичні та переконуючі якості. А.Річардс стверджує, що метафорична конструкція створює нове поняття шляхом поєднання двох різних уявлень про предмети позамовної реальності. Він поставив під сумнів традиційні ідеї подібності та порівняння через їх спрощене розуміння зв'язків між «змістом» і «оболонкою». Ці ідеї не беруть до уваги інші види зв'язків між елементами структури. Він досліджує, як метафори створюють яскраві образи, викликають емоції та передають складні ідеї в літературних текстах [83]. Наприклад, у «Макбеті» Шекспіра метафора «життя

– це ходяча тінь» відображає екзистенційні теми смерті, долі та швидкоплинності людського існування.

Пітер Ньюмарк, відомий англійський перекладознавець, виділяє шість категорій метафор:

- стерті (dead) – це метафори, які вже не мають фігурального характеру;
- метафори-кліше (cliché) – це метафори, які не мають більше естетичної цінності та все частіше використовуються лише в контексті, щоб дати більш чітку та емоційну передачу думки ;
- загальні (stock) – метафори, які мають важливу естетичну функцію та добре описують конкретне або абстрактне поняття.
- адаптовані (adapted) – метафоричний okazіоналізм авторів.
- нещодавні (recent) – неологізми, пов'язані з метафорою.
- оригінальні (original) – індивідуальні та авторські метафори, що не використовуються у звичній комунікації [81].

Крім того, П. Ньюмарк також поділяє метафори на:

- однослівні метафори (one-word metaphors);
- комплексні метафори (complex metaphors) [81].

С. Ульман, угорський лінгвіст, зазначає, що за типом метафоризації метафори, які базуються на предметній подібності, поділяються на три категорії:

- перенесення назв органів людини на предмети;
- перенесення назв тварин на предмети;
- перенесення назв органів людини на предмети [98].

С. Ульман виділяє перехід конкретного поняття в абстрактне, перехід з однієї чуттєвої сфери в іншу (синестезія) серед метафор, утворених на основі емоційної подібності.

Відповідно до класифікації Р. Ван ден Брока, яка використовується в перекладознавстві, метафори поділяються на:

- лексичні метафори з редукованим або знеобразненим значенням;
- стандартні (конвенційні) метафори, що закріпилися в літературному вжитку;
- оригінальні метафоричні утворення, створені конкретним автором. [13].

Н. Стієнстра розрізняє:

- культуроспецифічні метафори;
- універсальні метафори;
- метафори, спільні для широкого кола культур.

Дослідниця пояснює це тим, що значна частина людського досвіду має універсальний характер або принаймні притаманна багатьом культурам. Тому відмінності проявляються переважно на рівні мовного вираження, тоді як самі концепти здебільшого залишаються подібними. [94].

Згідно з В. Вовком, «важливо розуміти метафору в конкретному тексті» [7]. Поетичне мовлення охоплює мовні процеси в цілому та метафору зокрема. Однією з основних установок є метафора. У художньому мовленні метафору можна розділити на три категорії:

- індивідуально-авторська метафора – це найпоширеніший і найулюбленіший спосіб використання автором;
- метафора-символ – повне сприйняття символу вимагає духовної напруги реципієнта, і іноді для розуміння повного значення метафори-символу потрібно знати зміст усієї книги;
- фразеологічна метафора.

Крім того, метафори можна класифікувати за низкою параметрів:

1. За поширеністю у мовній практиці: загальномовні та індивідуально-авторські.
2. За структурною організацією: одночленні та двочленні.
3. За тематичною належністю вихідного домену.
4. За характером цільового домену.

5. За ступенем семантичної віддаленості між вихідною й цільовою сферами: внутрішні та зовнішні метафори.
6. За рівнем узагальненості вихідного й цільового доменів.
7. За збереженістю внутрішньої форми: образні, стерті та мертві метафори.
8. За особливостями формування вторинного значення: прості, ускладнені та складні.
9. За функціональною характеристикою: номінативні, декоративні та оцінні.
10. За кількістю мовних елементів, що репрезентують метафоричний образ: прості й розгорнуті; останні, своєю чергою, класифікуються залежно від кількості сегментів метафоричного образу (одночленні, двочленні тощо).
11. За граматичним оформленням, зокрема за відмінковою формою: генітивні та орудні метафори.
12. За типом подібності між об'єктами чи явищами, що лежить в основі метафоризації: подібність за формою, просторовим розміщенням, кольором, розміром, кількістю, звучанням тощо [51].

Ці підходи до класифікації метафори дають цінне розуміння багатогранності метафоричної мови та її значення в різних дисциплінах. Інтегруючи перспективи лінгвістики, когнітивних наук, та літературознавства, дослідники можуть розвинути більш повне розуміння того, як метафори функціонують у мові, мисленні та культурі.

1.3. Взаємозв'язок понять метафори та образного порівняння у зарубіжній та вітчизняній лінгвістиці

Метафора та образне порівняння є фундаментальними поняттями лінгвістики, що відіграють ключову роль у розумінні мовної структури та когнітивних процесів. До того ж, деякі дослідники не розмежовують поняття метафори та порівняння. Образні порівняння концептуально відрізняються від метафори, проте вони також здаються близькими і пов'язаними між собою на

інтуїтивному рівні. Через це в спеціальній літературі образні порівняння зазвичай порівнюють з метафорами, з якими вони поділяють семантичні процеси, засновані на аналогії та уподібненні. Незважаючи на широке вивчення, взаємозв'язок між цими поняттями залишається предметом постійних досліджень. Цей підрозділ має на меті дослідити, як зарубіжна та вітчизняна лінгвістика сприймає та аналізує взаємодію між метафорою та образним порівнянням, спираючись на наукові джерела в цій галузі.

Поняття метафори охоплює кілька ключових аспектів. Передусім метафора розглядається як стислий троп, що виникає внаслідок уживання слова у переносному значенні на основі подібності між двома предметами чи явищами. Саме подібність слугує підґрунтям для перенесення назви одного об'єкта на інший. У такий спосіб метафора виконує функцію прихованого порівняння, адже через перенесення найменування відбувається виявлення важливої, характерної або структурно значущої ознаки того об'єкта, до якого порівняння застосовано. Отже, метафора водночас поєднує механізми семантичного перенесення та образного співставлення, що забезпечує її провідну роль у формуванні художньої образності й ускладненні змісту висловлення. [20].

Ш. Баллі стверджує, що «метафора — це не що інше, як порівняння, в якому розум під впливом тенденції зближувати абстрактне поняття і конкретний предмет поєднує їх в одному слові». Таким чином, можна стверджувати, що метафора є продуктом процесу образного мислення мовця, який поєднує різні поняття за допомогою аналогій і асоціацій у мовленні. [3, с. 221].

Ідея образного порівняння полягає в «збільшенні значення», яке відбувається, коли значення порівняльного комплексу в цілому відрізняється від значення суми слів, що входять до його складу, і не є простою сумою цих значень [39].

Ознаки образного порівняння:

— Образне порівняння — це коли порівнюється окрема річ та ідея. Цим елементарним співвідношенням гарантується, образна контрастність функції мовного вираження.

— Складові частини образного порівняння постійно змінюються, наприклад, коли людину порівнюють з твариною. Оскільки тема і джерело порівняння належать до різних видів речей і явищ, порівняння має образний характер.

— В образному порівнянні елементами, які використовуються, є предмет порівняння(далі А) та підстава порівняння(далі С), а не члени порівняння та їхня спільна ознака. Шуканий компонент - це образ порівняння(далі В), який є відмінним, але має спільну ознаку С. Унікальність та образність порівняння визначаються поняттям, яке обирається для пояснення предмета порівняння А. В образній паралелі творчий акт полягає у виявленні та виборі такого концепту-образу В.

— Як образне порівняння, елемент А логічно не потребує спільної ознаки С (основи порівняння) компонентів А і В, що порівнюються; скоріше, він функціонує лише як фактична ознака з огляду на комунікативну спрямованість висловлювання. У випадку з елементом В спільна ознака С завжди є чітко диференційованою родовою або видовою ознакою, якщо вона не є абсолютно необхідною.

— Коли елементи А і В порівнюються образно, елемент А і елемент В порівнюються між собою [35, с. 30].

Щодо функцій образного порівняння, то основними з усіх є:

— осмислювально - пізнавальна функція. Спочатку в мові існували лише слова для позначення деяких спостережуваних об'єктів. Для їх позначення доводиться переносити імена очевидних осіб на абстрактні поняття;

— комунікативна функція. Порівняння слугують засобом роз'яснення або комунікації, динамізуючи, конкретизуючи, перебільшуючи та ущільнюючи інформацію. Порівняння допомагають розповіді текти більш плавно і точно, але можуть також допомагати або перешкоджати їй. поєднує результати загального

людського пізнання з когнітивною репрезентацією предмета чи явища, яка є наслідком досвіду та висновків попередніх поколінь;

– кумулятивна функція поєднує результати загального людського пізнання з когнітивною репрезентацією предмета чи явища, яка є наслідком досвіду та висновків попередніх поколінь [37, с. 59].

Щодо функцій метафор, то кожна з цих функцій метафор має важливе значення як у комунікації, так і в сприйнятті тексту, змінюючи його сенс та роблячи його більш ефективним та виразним. Вони виконують наступні функції [32]:

– комунікативна – функція спілкування. П. Грайс, наприклад, розглядав, як метафори використовуються для створення спільної основи в комунікації [72]. Метафори допомагають встановити зв'язок між співрозмовниками, роблячи мовлення більш ефективним та емоційно насиченим. Ця функція сприяє зрозумінню та спілкуванню між людьми, покращуючи якість комунікації;

– когнітивна – функція пізнання. Дж.Лакофф та М.Джонсон розглядали метафору як ключовий механізм когнітивної системи, за допомогою якого люди створюють, організовують та розуміють світ навколо себе [78]. Метафори не лише допомагають у сприйнятті інформації, але й стимулюють процеси мислення та розуміння. Вони допомагають людині уявити абстрактні поняття шляхом використання конкретних образів і порівнянь. Ця функція метафор сприяє пізнанню та розумінню світу навколо нас;

– естетична – відчуття краси. Р. Якобсон, представник структуралізму, вивчав метафору з точки зору її естетичного значення. Він вважав метафору засобом естетичного вираження [73]. Метафори надають тексту краси, виразності та образності. Вони здатні створювати враження, роблячи мовлення більш емоційним та привабливим. Ця функція метафор додає тексту літературну цінність та різноманітність, роблячи його більш привабливим для читача.

Взаємозв'язок між образним порівнянням та метафорою полягає в тому, що метафора є формою образного порівняння. Основна відмінність це те, що у метафорі порівнювані об'єкти не розглядаються окремо, але один із них використовується для передачі сенсу другого. Таким чином, образне порівняння може включати метафори, але не завжди.

Фундаментальна праця Дж. Лакоффа та М. Джонсона "Метафори, якими ми живемо" закладає основу для розуміння метафори як когнітивного процесу, глибоко вкоріненого в мові [78, с. 5]. Спираючись на це, З. Кьовечеш досліджує практичне застосування метафори у повсякденній комунікації, підкреслюючи її роль у формуванні думки та сприйняття [75, с. 23].

Концептуальна теорія метафори, запропонована Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, також стверджує, що метафора структурує наше розуміння абстрактних понять, переносячи їх на конкретні сфери [78, с. 6]. Ця теорія є базою для дослідження того, як метафора та образне порівняння функціонують у лінгвістичному дискурсі. Крім того, теорія концептуальної інтеграції, розроблена М. Тернером, пропонує розуміння змішування когнітивних фреймів для створення нових значень, прояснюючи когнітивні процеси, що лежать в основі метафоричного мислення [96].

П. Рікер досліджує метафоричну мову в «Правилі метафори», пропонуючи розуміння філософських наслідків образного вираження, підкреслюючи його здатність збагачувати дискурс і передавати складні ідеї [84, с. 15]. Аналогічно, дослідження Р. Гіббса про концептуальні метафори надає емпіричні докази когнітивних механізмів, що лежать в основі образного розуміння мови, підкреслюючи його значення в лінгвістичному аналізі [69, с. 112].

Вітчизняна лінгвістична наука також робить свій внесок у наше розуміння метафори та образного порівняння. Український мовознавець, такий як Василь Сімович, досліджував роль метафори у формуванні культурної ідентичності, звертаючи увагу на її значення в українській літературі та дискурсі [92, с. 68]. Сучасні українські лінгвісти, зокрема Наталія Висоцька, продовжують ці

дослідження, аналізуючи образні порівняння в українському дискурсі, з'ясовуючи їхні риторичні функції та когнітивні імплікації [99, с. 124].

Метафора та образне порівняння виходять за межі лінгвістики, перетинаючись з різними міждисциплінарними галузями. У літературознавстві такий вчений, як Роман Якобсон, досліджує роль метафори в поетичній мові та наративній структурі, підкреслюючи її здатність викликати образи і передавати значення [73, с. 75; 59, с. 92]. Такі вчені, як Лакофф і Джонсон, досліджують когнітивні механізми, що лежать в основі метафоричного мислення, демонструючи його релевантність до теорій пізнання і сприйняття [78, с. 25].

Дослідники відзначають, що метафори є предикативними, тоді як порівняння – наративними [67]. Вони також помітили, що порівняння є більш поширеними і часто супроводжуються поясненнями. [74; 86]; образні порівняння виражають схожість, тоді як метафори виражають предикативну ознаку [61]; метафори є семантичними категоріями мовних знаків, тоді як образні порівняння є одиницями синтаксичної семантики.

Існує дискусія про те, чи є явище важливим для іншого, але метафора та образне порівняння мають настільки тісний зв'язок, що їх використовують у кількох теоріях для пояснення одне одного. Щодо зв'язку між метафорою та порівнянням існує три основні точки зору:

1. незважаючи на свою «однаковість», що відрізняється в різних теоріях, образні порівняння є метафорами;
2. метафора та образне порівняння – це дві різні речі, які функціонують подібним чином і можуть мати схожі наслідки;
3. оскільки вони по-різному інтерпретуються і по-різному впливають на реципієнта, образне порівняння та метафору слід чітко розмежовувати.

Хоча метафора та образне порівняння мають схожу семантику, це самостійні явища з унікальними характеристиками, які перетинаються в різних аспектах і належать до одного глобального образного середовища.

Метафора та порівняння є образними термінами, які використовуються в лінгвістиці та когнітивній науці. Обидва ці поняття вказують на використання аналогій та відношень компаративності для передачі ідей чи концепцій.

Універсальність і образність метафори та порівняння свідчать про їхню важливість у створенні нових ідей та встановленні концептуальних відповідностей [68-69]. Таке генерування нових концепцій може бути результатом творчого процесу, що зумовлено складним завданням встановлення аналогій.

Обидва ці утворення мають в собі відношення компаративності, причому у метафорі воно може бути вираженим неявно, тоді як у порівнянні воно зазвичай виражене експліцитно. Це відношення компаративності дозволяє використовувати метафори та порівняння для творчого вираження та розуміння концепцій. Наприклад, такі дослідники як : Р. Фогелін [66], П. Рікер [84-85], погоджуються з твердженням, що метафора – це в сутності замасковане порівняння, що підтверджує їхній взаємозв'язок.

У той час як образні порівняння відображають точні аналогії між різними об'єктами чи явищами, метафори оперують переносом значення з одного слова чи поняття на інше, не завжди дотримуючись буквальної істини. Згідно з теорією буквальної істини Д. Девідсона, образні порівняння можуть вважатися точними, оскільки вони зберігають фактичну інформацію про об'єкти чи явища, які порівнюються. Натомість, метафори, які базуються на перенесенні значення, можуть не відповідати прямій дійсності [62].

З точки зору П. Грайса, автора теорії комунікації, розуміння образного порівняння є ключем до розуміння метафор. Він стверджує, що метафори можуть втратити свій сенс для особи, яка не володіє поняттям образного порівняння, оскільки вони ґрунтуються на перенесенні значень між різними об'єктами чи явищами [72]. Таким чином, без розуміння образного порівняння метафори можуть стати неефективними засобами комунікації.

В контексті цих теорій образні порівняння вважаються більш точними та фактичними, тоді як метафори можуть втрачати свій сенс без відповідного розуміння образного порівняння.

Ступінь образності, що властива метафорам та образним порівнянням, є предметом активних обговорень серед лінгвістів та когнітивних науковців таких як: Дж. Лакофф [77], М. Тернер [96-97], С. Глаксберг [70-71]. Деякі дослідники схильні вважати метафори більш потужним та багатшим засобом репрезентації реальності порівняно з іншими мовними засобами. Вони наголошують на тому, що метафори мають глибше значення та вираженіше образне відтворення концепцій

Проте існує контраргумент, який стверджує, що образне порівняння є настільки ж потужним і образним засобом, як і метафора. Ці дослідники вказують на формальну різноманітність образних порівнянь та їхню здатність виражати складні концепції, що робить їх такими ж впливовими, як і метафори [59, 65, 79].

Висновки щодо потужності та образності метафор та образних порівнянь залежать від підходу та точки зору дослідників. Деякі підтримують перевагу метафор, наголошуючи на їхній глибшій семантиці, тоді як інші вважають образні порівняння такими ж важливими та ефективними засобами комунікації [39].

Процесуальна тривалість метафори та порівняння може відрізнятися. Різниця між цими термінами стає зрозумілою, коли ми розглядаємо їх як процес [39, с. 530].

При формулюванні образного порівняння завжди виникає певна проблема, оскільки цей процес завершується висновком, який обирає одне з понять, вважаючи його переважаючим над іншим. Це відбувається через те, що деякі поняття є більш периферійними, а деякі безпосередньо належать до певної категорії, проте ми не можемо уникнути рефлексивності метафори, яка іноді може бути несвідомою, оскільки ми мислимо метафорами [83, с. 247].

Результати нейрологічних досліджень підтверджують миттєвий характер процесу виникнення метафори, показуючи, що дві групи нейронів активуються одночасно під час перенесення ідеї, що підтверджує миттєвий характер цього процесу [76, с.23].

Метафора, з іншого боку, є асоціацією сама по собі; найкраща з цих асоціацій обирається як еталон для образного порівняння. Іншими словами, метафора актуалізує асоціацію, яка розвивається на основі не завжди усвідомленої подібності, тоді як образне порівняння актуалізує усвідомлену подібність на основі асоціації.

Використання образного порівняння та метафори має бути обґрунтовано контекстом і прагматикою, враховуючи їхні подібності та відмінності. Не варто намагатися створити суперництво між ними, щоб визначити, яка з них краща, сильніша чи глибша форма мови.

Отже, взаємозв'язок метафори та образного порівняння у зарубіжній та вітчизняній лінгвістиці є складним і багатогранним. Спираючись на теоретичні засади та емпіричні дослідження, цей підрозділ надав уявлення про те, як ці поняття функціонують у лінгвістичному контексті. Розглядаючи погляди як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, ця тема сприяє формуванню цілісного розуміння метафори та образного порівняння в лінгвістиці, а також розкриває їхні взаємозв'язки з іншими напрямками науки.

1.4. Перекладацькі трансформації як об'єкт дослідження сучасного перекладознавства.

У сучасному перекладознавстві проблема досягнення адекватності перекладу посідає одне з провідних місць і потребує всебічного теоретичного осмислення та практичного дослідження. Переклад не зводиться до простої механічної заміни мовних одиниць однієї мови відповідниками в іншій; натомість це складний когнітивно-комунікативний процес, що охоплює низку лінгвістичних, прагматичних, соціокультурних та стилістичних аспектів.

Щоб розмежувати поняття еквівалентності перекладу та відповідності прагматичного впливу тексту оригіналу й перекладу, було запроваджено термін «адекватність». [49, с.68].

Адекватність перекладу визначається як:

1. подібність у тому, як адресати сприймають і оцінюють зміст тексту;
2. узгодженість перекладеного тексту з тією метою, яку перекладач мав реалізувати [49, с. 68].

Адекватність перекладу передбачає не лише точну передачу інформаційного змісту оригіналу, але й збереження його функціонально-стилістичних характеристик, комунікативного впливу, а також відповідність нормам і традиціям мови перекладу. Тільки за умови комплексного врахування всіх зазначених чинників можливо досягти повноцінної комунікативної еквівалентності між текстом оригіналу та його перекладом. У цьому контексті перекладацькі трансформації виступають як необхідний інструмент, що дозволяє реалізувати принципи адекватного перекладу в практиці міжмовної комунікації.

Переклад має посередницький характер, адже його завдання полягає у тому, щоб передати зміст авторського повідомлення мовою перекладу та зробити його зрозумілим для реципієнта [23 с. 40].

Насамперед потрібно підкреслити, що, за твердженням К. Пріщенко, процес перекладу неможливий без використання трансформацій. [43]. Проблема перекладацьких трансформацій була об'єктом дослідження багатьох лінгвістів, які одностайно визнають важливість трансформацій як невід'ємного етапу перекладацького процесу. Без застосування таких змін неможливо досягти якісного, повноцінного перекладу. Значний науковий інтерес до цієї теми виявили такі дослідники, як В. В. Коптілов [21], Т. Р. Терехова [55], А. В. Мамрак [30], Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй [18-19], О. О. Селіванова [47-49], В. І. Карабан [17], Ю. Б. Мінцис та О. Б. Калиняк [34], І. М. Запихляк та Д. О. Табаран [15]. Адекватний переклад передбачає якомога повніше відтворення змісту оригіналу без смислових втрат чи викривлень. При цьому

перекладач має забезпечити відповідність тексту нормам цільової мови — зокрема граматичним, лексичним і стилістичним вимогам. Отже, переклад має зберігати як змістові, так і стилістико-емоційні характеристики оригіналу в межах норм мови перекладу [21, с. 130]. У контексті перекладацької діяльності С. І. Терехова пропонує замість терміна «адекватний переклад» використовувати «повноцінний переклад». Під ним дослідниця розуміє повне відтворення змісту оригінального тексту при можливій невідповідності щодо функціонального призначення чи стилістики [55, с. 163 с.].

У цілому переклад повинен відповідати трьом ключовим критеріям: еквівалентності, адекватності та тотожності. [30, с. 24].

– Еквівалентність у перекладі стосується того, наскільки повно у перекладеному тексті відтворено смислову, семантичну, функціональну, стилістичну та комунікативну інформацію, закладену в оригіналі. Вона передбачає збереження змісту й функцій вихідного тексту, навіть якщо для цього доводиться використовувати інші мовні засоби.

– Адекватність перекладу орієнтується на конкретні умови комунікації — цільову аудиторію, жанр, стиль і контекст функціонування тексту. Перекладач має модифікувати переклад з урахуванням особливостей обох мовних систем, щоб забезпечити максимально ефективну передачу змісту та прагматичного наміру.

– Тотожність перекладу передбачає, що текст оригіналу та текст перекладу належать до одного інваріанта, тобто зберігають ключові змістові, функціональні й структурні характеристики. Саме це забезпечує цілісність і відповідність між обома версіями тексту. [30 с. 24].

У сукупності ці три поняття — еквівалентність, адекватність та ідентичність — забезпечують повноцінну передачу інформації, змісту і стилю джерела у перекладі. Досягнення адекватності перекладу потребує вмілого використання перекладацьких трансформацій, які стають необхідними у тих випадках, коли буквальні відповідники не можуть бути застосовані через семантичну чи контекстуальну невідповідність [30, с. 24].

Основне завдання перекладу полягає в тому, щоб бути якомога ближчим до оригінального тексту — як у змістово-структурному відношенні, так і за характером впливу на читача. Однак на шляху досягнення еквівалентності перекладач нерідко зіштовхується з проблемами, що вимагають використання певних трансформацій [27, с. 72].

За спостереженнями Н. Яцківа, цілковита еквівалентність перекладу недосяжна, оскільки мови істотно різняться у граматичному та лексико-семантичному плані, що й призводить до необхідності трансформацій. Водночас практично неможливо знайти слова, які мали б абсолютні відповідники в іншій мові, адже кожна одиниця несе додаткові смислові відтінки, пов'язані з культурною специфікою [58, с. 130].

У межах сучасного мовознавчого дискурсу та перекладознавства відсутнє єдине, загальновизнане тлумачення терміна «*перекладацькі трансформації*». Проте в науковому дискурсі представлено низку підходів до розуміння цього явища. Так, Т. Р. Кияк, А. М. Науменко та О. Д. Огуй, вважають, перекладацькі трансформації реалізуються в тексті перекладу шляхом використання певних прийомів, які забезпечують збереження стилістичних особливостей авторського тексту при адекватному відтворенні його змісту [18, с. 494]. Іншими словами, ці трансформації дають змогу перекладачеві передати індивідуальний стиль автора за допомогою відповідного інструментарію цільової мови.

О. О. Селіванова розглядає перекладацькі трансформації як процес модифікації форми або одночасно форми й змісту, що здійснюється з метою збереження еквівалентного комунікативного впливу на реципієнта перекладеного тексту порівняно з оригіналом [48, с. 456]. Таким чином, трансформації дозволяють адаптувати текст до іншої мовної системи, зберігаючи при цьому його смислову й емоційну цілісність, а також реакцію цільової аудиторії.

За визначенням І. Корунця, перекладацькі трансформації — це різноманітні зміни, як значні, так і незначні, у структурній формі мовних одиниць, спрямовані на забезпечення точності перекладу. Їх застосування

зумовлене або відмінністю виражальних засобів мови перекладу, що не дозволяє повністю відтворити окремі елементи оригіналу, або ж необхідністю зберегти стиль та виразність вихідного тексту [23, с. 361].

У свою чергу, В. І. Карабан визначає лексичні трансформації як різноманітні зміни лексичних одиниць мови джерела, спрямовані на точну передачу їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик. Здійснення таких змін повинно відбуватися з урахуванням норм і мовленнєвих традицій цільової мови [17, с. 300].

У дослідженнях Н. Бондаренко перекладацькі трансформації визначаються як міжмовні перетворення, що передбачають модифікацію структури оригіналу, повторне формулювання його змісту або перефразування з метою досягнення еквівалентності між вихідним і перекладеним текстами. Особливістю цих трансформацій є їхня міжмовність і спрямованість на адекватність перекладу [6, с. 130]. Схожого підходу дотримуються Т. В. Журавель та Н. І. Хайдарі, які у своїй роботі «Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації» зазначають, що трансформації можна розглядати як міжмовні перетворення та перебудову тексту оригіналу, а їх головними рисами є міжмовний характер і орієнтація на досягнення адекватності та еквівалентності [14, с.148].

На думку Ю. Б. Мінциса та О. Б. Калиняк, поява трансформацій у процесі перекладу художніх творів зумовлена рядом чинників, серед яких:

1. необхідність досягнення мовної узгодженості між одиницями перекладу;
2. вживання сталих зворотів і виразів, не властивих цільовій мові;
3. прагнення уникнути стилістичної неоковирності або неприродного звучання окремих елементів тексту;
4. прагнення забезпечити передачу емоційного забарвлення чи фонової інформації, що є важливою для сприйняття, із одночасним усуненням надлишкових деталей [34].

Попри активне вивчення трансформацій у перекладознавстві, на сьогодні не існує єдиної усталеної класифікації цих явищ. Дослідники пропонують різні системи класифікацій перекладацьких прийомів, які істотно відрізняються за підходами й критеріями.

Так, В. І. Карабан виділяє такі види лексичних трансформацій:

1. конкретизація — це лексична перекладацька трансформація, яка полягає у заміні слова з ширшим значенням у мові оригіналу на слово з вузьким значенням у мові перекладу;
2. генералізація — протилежна до конкретизації трансформація, суть якої полягає у заміні слова з вузьким значенням у мові оригіналу на слово з ширшим значенням у мові перекладу, здебільшого гіпоніма на гіперонім.;
3. додавання — це лексична трансформація, що передбачає введення у переклад додаткових лексичних елементів, відсутніх в оригіналі, з метою точнішої передачі змісту та/або дотримання норм і стилістичних вимог мови перекладу.;
4. вилучення — це перекладацька трансформація, яка полягає в усуненні в тексті перекладу плеонастичних або надлишкових лексичних елементів, що у мові оригіналу можуть бути експліцитними, але у мові перекладу становлять частину імпліцитного змісту.;
5. заміна слова однієї частини мови на іншу — це трансформація, коли при перекладі слово однієї частини мови відтворюється за допомогою іншої (наприклад, іменник перекладається як прикметник, прикметник — як дієслово тощо). Найчастіше така заміна стосується іменників, дієслів, прикметників та прислівників.;
6. перестановка лексичних одиниць — це трансформація, суть якої полягає у зміні позиції лексичних елементів у перекладі порівняно з оригіналом. Здебільшого вона застосовується під час перекладу словосполучень або фраз, хоча використовується нечасто, особливо у науково-технічних текстах. [17].

Усі ці трансформації спрямовані на оптимальну передачу смислових, стилістичних та прагматичних характеристик тексту-оригіналу. Їх застосування зумовлене потребою дотримання норм цільової мови та мовних традицій культури, до якої належить аудиторія перекладу.

Український перекладознавець С. Є. Максимов зазначає, що текст, який проходить через процес перекладу, формується на основі мови оригіналу, підпадаючи під вплив її лексичних особливостей. У результаті виникає текст вихідною мовою, що відображає специфіку національної культури, після чого він переноситься в іншу мовну систему, на яку, у свою чергу, впливають мовні та культурні особливості цільової аудиторії. У такий спосіб текст перекладу стає результатом взаємодії двох мовних і культурних систем, своєрідним синтезом обох [29].

Крім того, дослідник виокремлює серед перекладацьких трансформацій лексико-семантичні (зокрема конкретизацію, генералізацію, диференціацію, антонімічний переклад, смисловий розвиток, компенсацію та повну перестановку сегментів тексту), а також граматичні, до яких належать переміщення (зміна порядку слів і словосполучень), граматичні заміни, додавання та вилучення. [29].

О. О. Селіванова, спираючись на концепцію тріади мовного семіозису Ч. Морріса, запропонувала власну типологію перекладацьких трансформацій, водночас наголосивши на недоліках і суперечностях наявних класифікацій. У межах її підходу трансформації поділяються на системні — зумовлені структурними розбіжностями між мовами, — та функціональні, що виникають через відмінності культурного досвіду й специфіку сприйняття тексту представниками різних мовних спільнот. [47, с. 202].

Дослідниця виокремлює три типи перекладацьких трансформацій:

1. формальні полягають у зміні зовнішньої форми вислову під час перекладу, за умови збереження змістового наповнення оригінального тексту.,

2. формально-змістові охоплюють зміну форми та часткову модифікацію змісту, що зумовлюється особливостями мовних систем оригіналу й перекладу, а також контекстуальними чи прагматичними факторами.,

3. формально-змістові трансформації з прагматичним компонентом передбачають зміну форми й змісту окремих мовних одиниць або фрагментів тексту з метою забезпечення прагматичної рівноваги між оригіналом і перекладом, а також збереження подібного впливу на адресата. [47, с. 203]

Формальні трансформації полягають у модифікації форми висловлювання за умови збереження його змістового наповнення. На різних мовних рівнях вони виявляються по-різному:

1. фонетичний рівень — транскрипція, транслітерація, фонографічні заміни;
2. словотвірний рівень — калькування, інверсія складників;
3. морфологічний рівень — заміна граматичних категорій (роду, відмінка тощо), частиномовні заміни, використання лексичних заміників морфологічних форм, транспозиція граматичних категорій. [47, с. 204]

Формально-змістові трансформації охоплюють зміну не лише форми, а й значення, що пояснюється як мовними, так і прагматичними чинниками. Вони охоплюють фонетичні (ритміко-мелодійні перетворення, переважно в поетичних текстах) та лексичні рівні. На лексичному рівні розрізняють денотативний і конотативний плани. Денотативний план включає:

1. синонімічні заміни (лексеми з різним семним складом, актуалізованим контекстом),
2. кореферентні заміни (варіативні імена персонажів),
3. метонімічні заміни, які поділяються на:
 - генералізацію (гіпонім → гіперонім),
 - конкретизацію (гіперонім → гіпонім),
 - еквонімічні заміни (гіпонім ↔ гіпонім одного класу),
 - партонімічні (ціле → частина),
 - холонімічні (частина → ціле),

- парто-партонімічні (частина → інша частина),
- інші метонімічні трансформації [47, с. 204].

Таким чином, типологія О. О. Селіванової вважається багаторівневою та враховує як структурні особливості мов, так і культурно-прагматичні аспекти перекладу.

Окрім зазначених вище, до перекладацьких трансформацій формально-змістового рівня О. Селіванова відносить також конверсивні, умовно антонімічні та метафоричні. Варто підкреслити, що конверсивні й антонімічні заміни нерідко супроводжуються морфологічними й синтаксичними модифікаціями, а іноді й втратою метафоричного значення.

Серед метафоричних трансформацій дослідниця виділяє:

1. деметафоризацію — заміна метафори на інший стилістичний засіб;
2. реметафоризацію — заміна певного стилістичного засобу метафорою ;
3. трансметафоризацію — заміна донорської зони метафори. [47, с. 205].

На її думку, антонімічні та метафоричні трансформації фактично постають як різновиди синонімічних заміन, однак саме метафоричні трансформації нерідко змінюють прагматичний ефект висловлення, а подекуди навіть можуть призводити до перекладацьких помилок [47, с. 205].

Конотативні трансформації поділяються на три групи:

1. оцінно-емоційні, які спрямовані на зміну, зникнення або появу в перекладі емоційного чи оцінного забарвлення мовних елементів;
2. експресивні трансформації полягають у зміні певної ознаки, що може супроводжуватися процесами метафоризації або зворотного — деметафоризації ;
3. функціонально-стилістичні проявляються у зміні, втраті або появі в перекладі певного стилістичного відтінку мовних одиниць — наприклад, розмовного, книжного, архаїчного чи іншого стилістичного типу.

Додатково О. Селіванова виокремлює трансформації формально-змістового рівня з прагматичним компонентом, які ґрунтуються на концепції динамічної еквівалентності Ю. Найди. Цей різновид трансформацій має назву фігуративних. Збереження прагматичної спрямованості перекладеного тексту набуває особливого значення у випадках відтворення концептуально значущого стилістичного прийому або комплексу фігур, що реалізують принцип стилістичного висування. Цей принцип виступає засобом формальної організації тексту, спрямованим на концентрацію уваги читача на окремих елементах висловлювання, які вирізняються своєю несподіваністю, незвичністю чи порушенням очікуваної норми, з метою акцентування або підсилення певної ідеї. [47, с.206-207].

Особливе місце займають фразеологічні трансформації, адже фразеологізми у перекладі часто передаються нефразеологічними засобами або ж замінюються семантично й стилістично близькими відповідниками мови перекладу. У цьому типі трансформацій особливо виразно проявляються етнокультурні відмінності двох мов.

Учена також наголошує на концептуальних трансформаціях, які передбачають заміну реалій мови оригіналу такими, що будуть зрозумілі реципієнту перекладу. У прагматичних трансформаціях особливе значення мають етнічні цінності, які мають залишатися спільними для читачів обох текстів. Саме на їхнє збереження зорієнтовані аксіологічні трансформації.

У деяких випадках перекладацькі трансформації виходять за межі тексту, набуваючи форми коментарів чи приміток. Такі трансформації отримали назву мегатекстових [47, с. 208].

Підхід О. Селіванової до класифікації перекладацьких трансформацій вирізняється багаторівневістю та системністю. Дослідниця поєднує формально-змістові, прагматичні, конотативні, фразеологічні, концептуальні та мегатекстові трансформації, розглядаючи їх у взаємозв'язку семантичних і прагматичних аспектів перекладу. Така класифікація має комплексний характер, проте відзначається складністю у практичному застосуванні

Зі свого боку, Є. Бабенко, С. Амеліна та Н. Білоус узагальнили наявні підходи та запропонували поділ перекладацьких трансформацій на чотири основні групи:

1. граматичні (що охоплюють як морфологічні, так і синтаксичні зміни);
2. лексичні або лексико-семантичні;
3. стилістичні;
4. комплексні трансформації, що поєднують кілька рівнів змін [1, с. 59].

А. Г. Гудманян та І. М. Баклан пропонують розглядати перекладацькі трансформації як такі, що поділяються на два блоки: перший відображає системний аспект перекладу (міжмовні перетворення на рівні мовної системи), а другий — галузевий аспект (формування перекладацьких підходів для нейтралізації окремих проблем, що постають у процесі перекладу фахової літератури для подолання окремих проблем перекладу фахових текстів). Дослідники класифікують ці перетворення на три основні категорії таких перетворень — граматичні, лексичні та семантичні, які вони позначають терміном «прийоми перекладу» [11, с. 31–32].

Трансформації часто не мають чітких меж — одна і та сама зміна може бути віднесена до різних типів залежно від контексту. У деяких випадках виникає потреба у комплексних трансформаціях, які поєднують кілька трансформацій одночасно. Ці прийоми особливо характерні для художнього перекладу, де важливо зберегти не лише зміст, а й емоційно-стилістичну структуру тексту. Вони виконують функцію повторного вираження смислу оригіналу, адаптуючи його до норм і традицій мови перекладу, та наближаючи текст до рівня максимальної еквівалентності, адекватності й ідентичності [43, с. 7].

Комплексні трансформації стають незамінними в ситуаціях, коли підстановка готових відповідників неможлива. Їх суть полягає в комбінуванні

кількох простих трансформацій — лексичних і граматичних — для досягнення глибшого рівня перетворення тексту [43, с. 10].

Одним із способів передання іншомовних лексичних одиниць у перекладі є транскодування — процес, що передбачає відтворення звукової чи графічної форми слова оригіналу засобами алфавіту мови перекладу. [17, с. 282].

В. І. Карабан виділяє чотири основні види транскодування:

1. транскрибування — передача звукової форми слова літерами цільової мови;
2. транслітерування — передача слова за принципом буква в букву;
3. змішане транскодування, що комбінує елементи обох попередніх способів;
4. адаптивне транскодування, яке включає часткову зміну слова відповідно до фонетичних чи граматичних норм цільової мови [17, с. 282].

У науковій літературі термін *транскрипція* часто використовується як синонім транскрибування — він означає передачу звукової форми іншомовного слова через графічні засоби мови перекладу [4, с. 93].

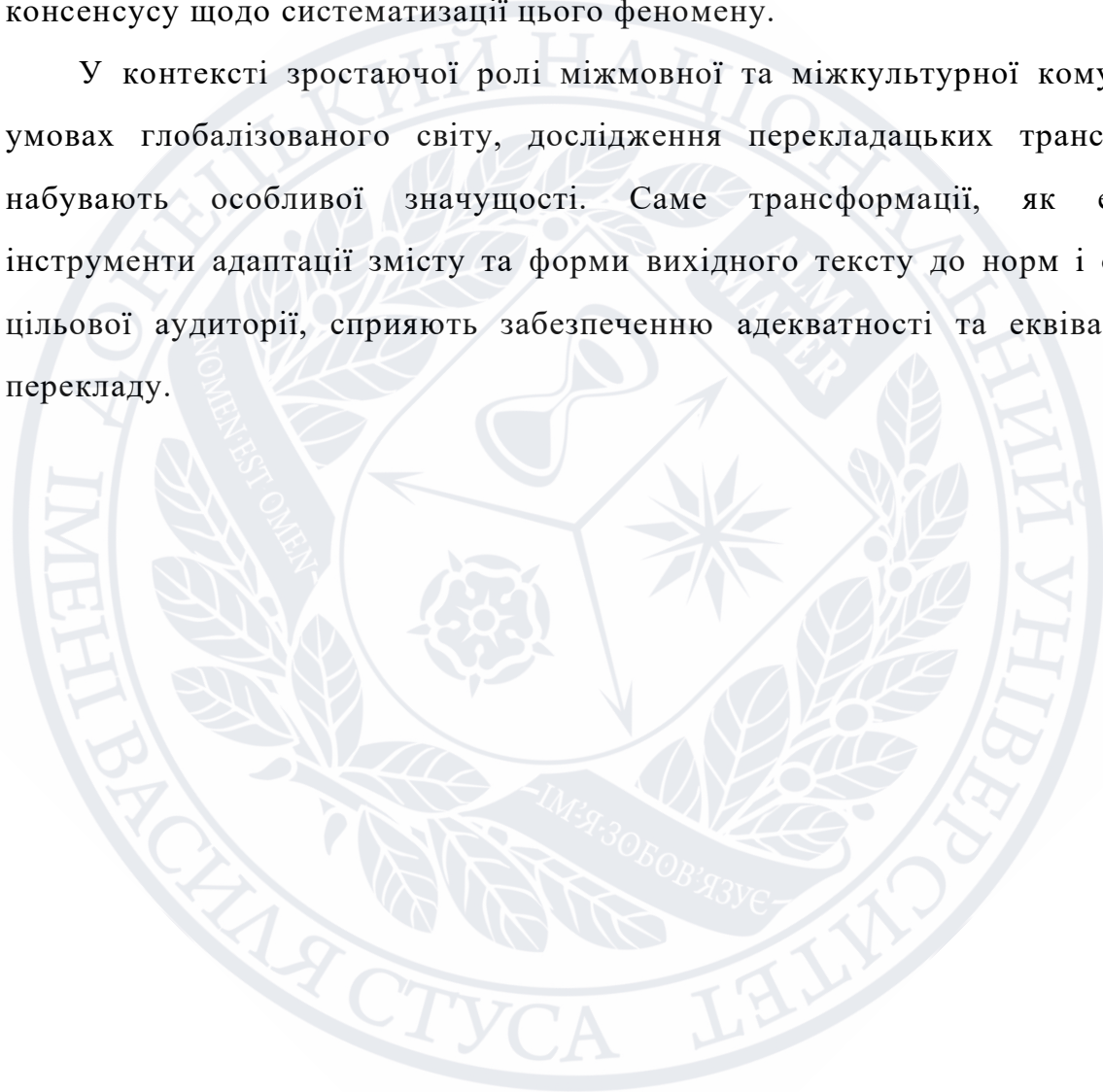
Для відтворення складних термінів, створених за допомогою словотвірних елементів, часто застосовується калькування. Цей метод можливий лише тоді, коли калькований відповідник узгоджується з лексико-граматичними нормами та сполучуваністю в українській мові [50, с. 113–114].

В. І. Карабан визначає калькування як буквальний або дослівний переклад, за якого переклад терміна відбувається шляхом добору найпершого можливого еквівалента зі словника для кожного елемента іншомовного слова або виразу [17, с. 286].

Усі перекладацькі трансформації застосовуються з метою максимально точного відтворення змісту оригіналу засобами мови перекладу. При цьому можливим є як уникнення неперекладних елементів, так і їх перенесення. Слід зважати на те, що вибір конкретної трансформації цілком належить перекладачеві [25, с. 304].

Отже, проблема перекладацьких трансформацій залишається однією з ключових у сучасному перекладознавстві, що зумовлено як розмаїттям підходів до її класифікації, так і відсутністю єдиної уніфікованої термінологічної бази. Попри значну кількість досліджень, що окреслюють типологію трансформацій, механізми їх реалізації, функціональні особливості та роль у досягненні перекладацької еквівалентності, наукова спільнота ще не дійшла остаточного консенсусу щодо систематизації цього феномену.

У контексті зростаючої ролі міжмовної та міжкультурної комунікації в умовах глобалізованого світу, дослідження перекладацьких трансформацій набувають особливої значущості. Саме трансформації, як ефективні інструменти адаптації змісту та форми вихідного тексту до норм і очікувань цільової аудиторії, сприяють забезпеченню адекватності та еквівалентності перекладу.

Висновки до розділу 1

Метафора, визнана багатогранним явищем, сприяє створенню переносного значення, семантичній еволюції та когнітивним процесам. Вона передбачає перенесення ознак з одного предмета на інший на основі подібності, слугує джерелом інформації та впливає на мислення й уяву читача. Метафори збагачують мову яскравою образністю, створюючи словесні образи та посилюючи виразність у художній літературі.

У сучасному мовознавстві метафора розглядається як ключовий засіб породження переносних значень і розвитку мовної семантики, впливу на когнітивні процеси та сприйняття світу. Окрім лінгвістичного явища, метафора вважається когнітивним процесом, який відображає фундаментальні аспекти людського мислення та уяви.

Античні філософи, такі як Аристотель, заклали основу для розуміння метафори як фундаментального аспекту людського мислення та самовираження. Згодом науковці та мислителі досліджували її естетичні та когнітивні виміри, визнаючи її роль у формуванні мови та свідомості.

Сучасні теорії метафори, що ґрунтуються на когнітивній лінгвістиці, підкреслюють її когнітивне підґрунтя та функцію як механізму концептуальної інтеграції. Метафора розглядається як фундаментальна операція розуму, що поєднує концептуальні сфери та сприяє розумінню.

Метафори є складним мовним інструментом з різноманітними функціями та формами, що спонукає дослідників розробляти різні стратегії до їхньої класифікації. Ці класифікації варіюються від лінгвістичних перспектив, зосереджених на формальних аспектах використання мови, до когнітивних підходів, які досліджують, як метафори відображають процеси мислення. Крім того, літературознавчий аналіз заглиблюється в естетичні та наративні функції метафор у літературі.

Лінгвістичні класифікації розглядають такі особливості, як лексичні заміни та семантичні трансформації. Когнітивні підходи підкреслюють роль метафори у структуруванні розуміння шляхом зіставлення абстрактних понять з

конкретними сферами. Літературний аналіз вивчає внесок метафор у тематику, характеристику та символіку літературних текстів.

Різні науковці пропонують класифікації, засновані на таких факторах, як метафоричне тло, культурна специфіка та естетична цінність.

Такі критерії, як поширеність у мові, тематична приналежність та функціональні особливості, використовуються для класифікації метафор, пропонуючи розуміння їхньої складності та значущості в різних дисциплінах. Інтегруючи лінгвістичні, когнітивні та літературознавчі перспективи, дослідники отримують всебічне розуміння того, як метафори функціонують у мові, мисленні та культурі.

Метафори та порівняння відіграють ключову роль у лінгвістиці та когнітивній науці, які покладаються на аналогії та порівняння для передачі ідей. Хоча вони мають спільні риси, їхні нюанси та відмінності викликають постійні дискусії та дослідження.

Метафори – це лаконічні, приховані порівняння, які об'єднують різні поняття за допомогою аналогій у мові. На відміну від них, порівняння явно порівнюють дві окремі сутності, покращуючи розуміння за допомогою яскравих образів.

Щодо функцій образного порівняння та метафор, обидва ці літературні засоби виконують подібні функції, але можуть акцентуватися з різних точок зору:

1) Осмислювально-пізнавальна функція: Як образне порівняння, так і метафора допомагають в поясненні складних або абстрактних концепцій, допомагаючи перенести інформацію з більш зрозумілими або конкретними об'єктами.

2) Комунікативна функція: Обидва літературні засоби служать для роз'яснення або комунікації, динамізуючи та конкретизуючи інформацію.

3) Кумулятивна функція: Як образне порівняння, так і метафора допомагають накопичувати знання та розуміння, поєднуючи результати пізнання з когнітивною репрезентацією предмета чи явища.

Отож, функції обох прийомів перетинаються, сприяючи розумінню, комунікації та когнітивній репрезентації. Метафори додають естетичної цінності, тоді як порівняння прояснюють і деталізують інформацію.

Співвідношення між метафорою та порівнянням є складним. Деякі науковці стверджують, що порівняння по суті є метафорами, тоді як інші підкреслюють їхню відмінність. Однак вони обидва сприяють виразності мови та концептуальному розумінню.

Вивчаючи ці концепції, науковці досліджують різні теоретичні рамки та емпіричні дані. Вони заглиблюються в когнітивні процеси, культурні імплікації та лінгвістичні структури, щоб розгадати складність метафори та порівняння.

Зрештою, розуміння їхньої взаємодії збагачує лінгвістичний аналіз і висвітлює ширші когнітивні механізми. Будь то метафора чи порівняння, вони унікальним чином впливають на структуру мови, покращуючи комунікацію та сприйняття.

У перекладознавстві метафора є однією з найскладніших проблем, оскільки її відтворення потребує збереження не лише змісту, а й образної структури. Досягнення адекватності перекладу передбачає врахування лінгвістичних, когнітивних і культурних чинників, що впливають на сприйняття тексту. Важливу роль у цьому процесі відіграють перекладацькі трансформації, які забезпечують еквівалентність, стилістичну узгодженість і природність перекладу. Отже, метафора у сучасному мовознавстві та перекладознавстві розглядається як важливий когнітивно-комунікативний механізм. Її успішна передача у перекладі потребує не лише лінгвістичної точності, а й творчого підходу, який забезпечує збереження образності, емоційності та комунікативного ефекту оригіналу.

Такі науковці як: І. В. Корунець, В. І. Карабан, О. О. Селіванова та інші визначають трансформації як необхідний засіб адаптації змісту й стилю оригіналу до норм мови перекладу. До основних типів таких змін належать конкретизація, генералізація, перестановка, додавання, вилучення та

частиномовна заміна, що дають змогу зберегти змістову й функціональну цілісність тексту.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОР У РОМАНІ ВЕРОНІКИ РОТ «ДИВЕРГЕНТ»

2.1. Функції метафори в романі Вероніки Рот «Дивергент»

Дослідники привернули достатньо велику увагу до вивчення метафори, як складного поліфункціонального явища. Функції метафори в творах полягають у збагаченні мовлення, створенні глибоких образів та передачі складних ідей через візуальні та емоційно насичені образи. «Дивергент» - це науково-фантастичний роман Вероніки Рот, і в ньому можна знайти використання метафор.

За основу було взято класифікація Л. В. Одинецької, яка виділила наступні 5 функцій метафор:

- Когнітивна. Вона передбачає обробку та перетворення інформації. Метафора як метод мислення, спосіб пізнання та категоріювання дійсності дозволяє дивитися на речі з несподіваного боку.
- Комунікативна. Метафори є способом мислення, тому людина ними думає та передає інформацію за допомогою них.
- Прагматична. Метафора ефективно змінює політичну картину світу в свідомості адресата, спонукаючи його до певних дій і формуючи у нього необхідний емоційний стан.
- Естетична. Вишуканість граматичних структур, смислова місткість слів, точність, влучність і здатність створювати образність — усе це ознаки естетичної функції.
- Текстотвірна функція спостерігається при створенні зв'язності та естетичності тексту. Метафора значною мірою впливає на зміст тексту [37, с. 56-58].

В результаті аналізу було виявлено, що метафори, які використовуються для формування особистісного портрету персонажа в романі Вероніки Рот «Дивергент» виконують лише 3 функції: когнітивну, естетичну та комунікативну.

2.1.1. Метафори, які виконують когнітивну функцію в романі Вероніки Рот «Дивергент»

Роман «Дивергент» ставить перед читачами різноманітні ситуації, в яких герої змушені робити складні вибори, вирішувати проблеми та розв'язувати конфлікти. Через ці сюжетні лінії та персонажів читачі можуть розширити свої когнітивні здібності, розуміючи складні аспекти прийняття рішень, моральні дилеми та взаємовідносини..

Кількісний аналіз мовних одиниць виявив, що метафори, які виконують когнітивну функцію складають 31,6%. Далі розглянемо приклади згаданої функції.

англ. *“Fear prickles inside me, in my chest and in my head, and in my hands.”* [89, с. 70]. Цей вираз виконує когнітивну функцію, яскраво описуючи фізичні та емоційні відчуття, пов'язані зі страхом, тим самим задіюючи когнітивні процеси.

Метафора задіює когнітивний процес сприйняття, зображуючи відчуття страху як ‘колючки’, що відчуваються всередині мовця. Такий вибір мови передає тактильне відчуття, роблячи страх відчутним і сприйнятливим як для мовця, так і для читача.

До того ж, вона передає емоційне переживання страху, описуючи його присутність у грудях, голові та руках мовця.

Описуючи страх як відчуття в різних частинах тіла, метафора зачіпає когнітивні процеси, пов'язані з тілесним усвідомленням та інтероцепцією - здатністю відчувати і сприймати внутрішні тілесні стани.

англ. *“I feel the trademark symptoms of fear: sweaty palms, racing heart, tightness in my chest, dry mouth, a lump in my throat, difficult breathing”* [89, с. 96]. Цей вказаний вислів пов'язаний з когнітивними функціями в тому сенсі, що страх може впливати на когнітивні процеси, такі як прийняття рішень, вирішення проблем і концентрація уваги. Коли людина відчуває страх, їй може бути складно мислити ясно і раціонально через підвищену емоційну реакцію.

англ. *“It’s basically a struggle between your thalamus, which is producing the fear, and your frontal lobe, which makes decisions.”* [89, с. 102]. У «Дивергенті» це метафоричне пояснення забезпечує когнітивну основу для розуміння досвіду персонажів у фракційному суспільстві. *“Thalamus”*, тобто ‘Таламус’, відповідальний за обробку сенсорної інформації та генерування емоційних реакцій, таких як страх, представляє інстинктивну та емоційну сторону прийняття рішень. З іншого боку, *“frontal lobe”*, тобто ‘лобова частина’, пов’язана з вищими когнітивними функціями, такими як міркування, судження і прийняття рішень, представляє раціональний і логічний аспект.

Подаючи страх як боротьбу між цими двома ділянками мозку, вказаний вислів підкреслює внутрішній конфлікт, з яким стикаються персонажі, роблячи свій вибір у системі фракцій. Таким чином, ця метафора виконує когнітивну функцію в контексті книги, даючи уявлення про психологічні процеси, що лежать в основі вчинків і рішень персонажів.

англ. *“Too long — and now, even longer, my heart even louder, his tranquil eyes swallowing me whole.”* [89, с. 110]. У романі «Дивергент» ця метафора виконує когнітивну функцію, ілюструючи сприйняття протагоністом погляду персонажа як всеохоплюючого і глибоко проникливого. Використання *“tranquil eyes”*, тобто ‘спокійних очей’ вказує на спокійну поведінку, але метафора *“swallowing me whole”*, тобто ‘поглинає мене цілком’ додає відчуття інтенсивності та занурення. Цей вираз зачіпає когнітивні процеси головної героїні, зокрема її сприйняття та інтерпретацію погляду персонажа та її внутрішнє відчуття повного поглинання через інтенсивність його погляду, що свідчить про глибокий вплив на її думки та емоції.

Отже, метафори, які виконують когнітивну функцію стимулюють когнітивні процеси, надаючи конкретні образи та порівняння, тим самим допомагаючи у візуалізації та розумінні абстрактних понять, досліджуваних у романі «Дивергент». Це поглиблює занурення читачів у проблематику та покращує розуміння зображеного у творі світу.

2.1.2. Метафори, які виконують естетичну функцію в романі Вероніки Рот «Дивергент»

Вероніка Рот створює живописні образи своїх героїв та місць, що допомагає читачам уявити собі світ, в якому вони живуть, тому естетична функція робить читання роману приємним та захоплюючим, а також додає глибину та красу до тем, що відображені в романі.

Кількісний аналіз мовних одиниць виявив, що метафори, які виконують естетичну функцію складають 24,4%.

Наприклад, англ. *"A pale ring of sunlight burns into the clouds like the end of a lit cigarette"* [89, с.20]. Ця метафора виконує естетичну функцію, оскільки її основним призначенням є створення виразного, чуттєво насиченого зорового образу. Порівняння тьмяного кільця сонячного світла з тліючим кінцем сигарети не спрямоване на пояснення психологічного стану персонажа. Навпаки, воно підсилює атмосферність сцени та формує образну візуалізацію природного явища, завдяки чому опис набуває поетичної виразності.

англ. *"His mouth is bent into a snarl."* [89, с. 12]. Таке метафоричне зображення виконує естетичну функцію, створюючи в уяві читача яскравий і виразний образ. Вона додає опису інтенсивності, використовуючи образну мову, щоб передати спостереження автора за виразом обличчя персонажа.

Порівнюючи рот персонажа з ричанням, метафора створює чіткий візуальний образ, який передає інтенсивність емоції, що виражається. Вона залучає органи чуття та уяву читача, роблячи опис більш яскравим і таким, що запам'ятовується.

Крім того, метафора додає складності до зображення персонажа, підкреслюючи його емоційний стан через зовнішній вигляд. Вона підвищує естетичну привабливість тексту, створюючи динамічне і захоплююче зображення сцени.

англ. *"The silence of this part of the city is eerie; it feels like a nightmare"* [89, с. 59]. У представленій метафорі порівняння тиші з нічним кошмаром додає глибини до опису міста. Воно вказує на те, що відсутність звуків не є мирним

чи спокійним, а радше тривожним і зловісним. Ця метафорична мова залучає уяву читача, спонукаючи його візуалізувати сцену і пережити моторошну тишу разом з персонажем.

Крім того, використання слова “*nightmare*”, ‘нічний кошмар’ передає відчуття жаху і передчуття, посилюючи загальний настрій уривка. Воно додає психологічний вимір до опису, викликаючи у читача почуття страху або побоювання.

Використовуючи цю метафору, авторка збагачує естетичну привабливість тексту, створюючи яскраве та виразне зображення міського пейзажу. Він занурює читача в атмосферу, дозволяючи йому відчувати моторошну тишу та атмосферну напругу разом з персонажем, що посилює загальний вплив оповіді.

англ. “*I try to follow his words, but my thoughts are going haywire*” [89, с. 96]. Вказана метафора сприяє естетичній функції книги, створюючи відчуття хаосу і безладу в голові персонажа.

Використання слова “*haywire*” вказує на стан безладу, розгубленості та непередбачуваності. Ця метафорична мова додає оповіді динамічності, викликаючи яскравий образ психічного стану персонажа. Читачі можуть уявити вихор, заплутаний безлад думок та емоцій, які переживає персонаж.

Використовуючи цю метафору, авторка посилює естетичну привабливість тексту, надаючи йому відчуття руху та енергії. Це створює у читача відчуття занурення, залучаючи його до внутрішньої боротьби персонажа і додаючи глибину розповіді.

Крім того, метафора сприяє красі мови, забезпечуючи унікальний та образний спосіб опису загального відчуття. Вона додає фактури та деталей до опису, роблячи його більш незабутнім та впливовим для читача. Наприклад: англ. “*But that symbol is a part of my identity, and it felt important to me that I wear it on my skin.*” [89, с. 131]. У цьому прикладі естетична функція впливає з особливого емоційного забарвлення образів, які викликають емоційний резонанс у свідомості.

Описуючи символ як частину ідентичності мовця і висловлюючи важливість носіння його на шкірі, мова стає емоційно виразною. Це додає тексту багатства, робить його більш переконливим і привабливим для читача.

2.1.3 Метафори, які виконують комунікативну функцію в романі Вероніки Рот «Дивергент»

Роман служить засобом комунікації між автором і читачем. Він передає ідеї, значення і емоції через мову та сюжет. Вероніка Рот використовує мову та образність, щоб передати свої ідеї про суспільство, ідентичність і владу. Ця комунікативна функція дозволяє читачам відчувати емоційний зв'язок з персонажами та темами роману.

Кількісний аналіз мовних одиниць виявив, що метафори, які виконують комунікативну функцію складають 16,6% аналізованих метафор. Розглянемо приклади зображення даної функції у романі.

англ. *“When she screams at me, my fear disappears and stubbornness replaces it”* [89, с. 11]. Ця метафора малює яскраву картину в уяві читача, описуючи зміну емоцій. Читач може уявити сцену, де на персонажа кричать, а потім відчувати, як страх зникає, а на зміну йому приходить впертість. До того ж, даний вираз передбачає внутрішній конфлікт всередині персонажа. Спочатку страх домінує в її емоціях, але в міру того, як ситуація загострюється, вона знаходить рішучість і непокору (*“stubbornness”*) у відповідь на протистояння. Цей внутрішній конфлікт і подальше вирішення передається через метафору.

англ. *“Staring into its eyes is a sign of aggression.”* [89, с. 11]. Згаданий вираз передає певне повідомлення або застереження щодо описуваної поведінки. Він припускає, що погляд в очі може бути інтерпретований як погрозливий або агресивний жест, що передає застереження читачам про потенційні наслідки таких дій.

англ. *“Face your fear”* [89, с. 123]. Метафора передає мотиваційне або надихаюче повідомлення. Вона заохочує людей протистояти своїм страхам вічно-віч, припускаючи, що це необхідно для особистісного зростання,

самовдосконалення та подолання перешкод. Вона надихає читачів діяти та долати виклики, а не дозволяти страху стримувати себе.

англ. *“The simulation measures your fear response.”* [89, с. 134]. Метафора допомагає прояснити потенційно абстрактне або складне поняття, таке як вимірювання реакції страху в симуляції. Порівнюючи процес вимірювання з чимось більш відчутним (наприклад, зі шкалою або вимірювальним приладом), метафора робить концепцію більш зрозумілою для читачів. Також вона передає, що симуляція призначена для оцінки того, як люди реагують на стимули, що викликають страх, підкреслюючи її роль у психологічному оцінюванні або дослідженні.

англ. *“I step into the room, armed not with a gun or a knife, but with the plan I made the night before.”* [89, с. 158]. Досліджуваний вираз з роману виконує комунікативну функцію, передаючи спосіб мислення, стратегію та готовність персонажа до певної ситуації. Проаналізуємо, яким чином це вдається у романі. Метафора передає відчуття готовності та впевненості персонажа. Стверджуючи, що вона *“armed”*, тобто *‘озброєна’* планом, вона вказує на те, що головна героїня продумала і сформулювала стратегію для ситуації, з якою їй доведеться зіткнутися. Це означає рівень підготовленості, який може вселити впевненість як у персонажа, так і в читача.

Таким чином метафори, які виконують комунікативну функцію у «Дивергенті» Вероніки Рот посилюють комунікацію, встановлюючи зв'язок між персонажами та читачами, що дозволяє ефективніше передавати складні емоції та ідеї. Це сприяє кращому розумінню та співпереживанню серед читачів.

2.1.4. Метафори, які виконують декілька функцій одночасно в романі Вероніки Рот «Дивергент»

Варто також зазначити, що одна метафора в романі «Дивергент» може виконувати кілька функцій одночасно. Метафора – це універсальний літературний прийом, який може передавати складні ідеї, викликати емоції, посилювати образність і стимулювати когнітивну активність, часто все це одночасно. Численні науковці з різних галузей досліджували

багатофункціональність метафор, стверджуючи, що вони можуть виконувати кілька функцій одночасно. Дж.Лакофф і М. Джонсон запропонували концептуальну теорію метафор, яка припускає, що метафори є не просто лінгвістичними прийомами, а фундаментальними для людського мислення і розуміння. Вони стверджують, що метафори формують наше сприйняття, міркування і поведінку, виконуючи кілька функцій одночасно, структуруючи наші концептуальні рамки [78].

Також, Р. Гіббс досліджує багатофункціональність метафор у різних сферах, включаючи мову, пізнання, культуру та комунікацію. Він обговорює, як метафори одночасно виконують естетичну, когнітивну та комунікативну функції в людському мисленні та взаємодії [68]. Кількісний аналіз метафор показав, що метафори, які виконують декілька функцій одночасно становлять 27,4%.

Для прикладу, розглянемо метафору англ. *“fear pulsing through me like electricity.”* [89, с. 106]. Цей вираз виконує як когнітивну, так і естетичну функцію, оскільки він яскраво передає відчуття страху через чуттєві образи, водночас задіюючи уяву та емоції читача.

Когнітивно ця метафора допомагає читачеві зрозуміти інтенсивність і відчуття страху, порівнюючи його з електрикою, що пульсує по тілу. Це порівняння допомагає передати швидкість, інтенсивність і непередбачуваність страху, роблячи його більш близьким і зрозумілим для читача.

З естетичної точки зору, метафора додає твору більшої виразності, створюючи яскравий уявний образ, який стимулює почуття та емоції читача. Вона додає до тексту красу, роблячи його більш привабливим і незабутнім.

англ. *“Al has never looked small before, but he does now, with his shoulders slumped and his body collapsing on itself like crumpled paper.”*[89, с. 111]. Ця фраза поєднує в собі когнітивну та естетичну функції, створюючи яскравий і виразний образ.

Когнітивно вона передає конкретну дію: падіння тіла. Це допомагає читачам візуалізувати фізичний рух або стан описуваної людини. Порівняння з

зім'ятим папером додає глибини цьому когнітивному розумінню, надаючи порівняння, яке допомагає нам зрозуміти ступінь або спосіб колапсу. Воно вказує на відсутність жорсткості та структури, підкреслюючи раптовість.

Естетично, такий метафоричний вираз додає емоційного резонансу та активізує органи чуття. Порівняння з зім'ятим папером вводить тактильний елемент, спонукаючи читача уявити текстуру та звук, що асоціюється з дією. Крім того, це створює потужний візуальний образ, який може викликати почуття страждання, вразливості чи крихкості.

англ. *"I don't slow down for another minute at least but sail parallel to the ground, like a bird"* [89, с. 92].

Метафора виконує когнітивну функцію, створюючи уявний образ, який допомагає читачеві зрозуміти переживання персонажа. Порівнюючи рух персонажа з рухом птаха, що летить паралельно землі, метафора дозволяє читачеві уявити швидкий і легкий рух персонажа. Ця когнітивна функція допомагає читачеві досягнути швидкості і плинності персонажа в динамічний і яскравий спосіб, поглиблюючи його розуміння ситуації.

Комунікативно даний метафоричний вираз передає читачеві емоції та відчуття персонажа. Порівнюючи рух персонажа з рухом птаха, метафора пропонує відчуття свободи, грації та піднесення. Це передає душевний стан персонажа та його емоційний досвід, дозволяючи читачеві глибше відчути перспективу та подорож персонажа. Крім того, метафора ефективно передає фізичні дії персонажа у стислій та виразній формі, посилюючи розповідь та занурюючи читача в оповідь.

Аналогічно, інші метафори в книзі можуть виконувати кілька функцій одночасно, наприклад, посилювати образність, передавати тематичну глибину та залучати читачів на інтелектуальному та емоційному рівнях. Багатство мови в літературі дозволяє створювати багатогранні метафори, які сприяють загальному впливу та резонансу тексту.

Кількісний аналіз функцій метафор представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Функції метафор в романі Вероніки Рот «Дивергент»

№	Функції метафор	Кількість	Відсотки
1	Когнітивна	61	31,6 %
2	Естетична	47	24,4%
3	Комунікативна	32	16,6%
4	Змішані функції метафор	53	27,4%
Разом		193	100%

Як свідчить таблиця, метафори в романі Вероніки Рот «Дивергент» кількісно відображені за функціями, які вони виконують у романі. У романі «Дивергент» через те, що він є науково-фантастичним і належить до жанру антиутопії, застосовується правило, згідно з яким середовище або світ (сам по собі) має бути створений з притаманними йому правилами або законами. Кількість метафор, які виконують когнітивну функцію переважає, що може пояснюватися тим, що вони допомагають читачам зрозуміти ідею фракцій, а також заглибитися в розуміння всіх взаємовідносин між частинами суспільства. Використовуючи метафори для пояснення нових ідей та реалій вигаданого світу, авторка реалізує когнітивну функцію метафор, роблячи ці концепції та ідеї більш зрозумілими для читачів.

2.2. Особливості метафор, які описують портрет особистісного персонажа в романі Вероніки Рот «Дивергент».

Метафори створюють яскраву картину в уяві читача, порівнюючи персонажа або його характеристики з чимось іншим. Ці образи допомагають читачам чіткіше уявити персонажа і можуть викликати певні емоції або асоціації. Метафори можуть передати емоційну сутність персонажа, передаючи його внутрішні думки, почуття та боротьбу у спосіб, що викликає у читачів резонанс. Також, замість того, щоб прямо вказувати на риси чи емоції персонажа, метафори зображають їх за допомогою непрямих порівнянь і деталізації відчуттів.

У пропонованому дослідженні метафори з роману Вероніки Рот «Дивергент» були систематизовані та об'єднані у тематичні групи (далі ТГ), які зображують особистісний портрет персонажа: ТГ «Зовнішність», «Емоції та

відчуття» та «Внутрішній світ» відповідно до схеми, запропонованої Ю. Ф. Прадідом: синонімічний ряд → семантична група → семантичне поле → тематична група → ідеографічна група → ідеографічне поле → архіполе [42, с. 40]. ТГ означає «ряд слів, що об'єднуються спільністю родових значень, тобто слова, які називають різновиди одного і того й ряду предметів» [42, с. 55].

2.2.1. Особливості метафор на позначення емоцій та відчуттів в романі Вероніки Рот «Дивергент»

Ключовою складовою аналізу образу персонажа є вивчення того, як його емоційність описана в художньому творі. Емоційність – це якість, яка описує внутрішній емоційний стан персонажа, те, як на нього впливає навколишнє середовище, наскільки він стійкий до негараздів і як його загальний психічний стан. Ви можете дізнатися, які настрої використовуються для опису персонажа і як він реагує на події та розвиток сюжету, вивчаючи його емоційність.

Метафори на позначення емоцій та почуттів у романі Вероніки Рот «Дивергент» суттєво впливають на зображення персонажів, даючи змогу глибше зрозуміти їхній внутрішній світ, надаючи йому цілісності та багатогранності.

Більше того, метафори в «Дивергенті» часто відображають внутрішні конфлікти персонажів та їхній розвиток протягом сюжету. Оскільки персонажі стикаються з викликами і роблять складний вибір, використання ними метафор може змінюватися, символізуючи їхній шлях до самоусвідомлення або трансформації.

Ідентичність і приналежність також є повторюваними темами, зображеними через метафори. Метафори, що належать до ТГ «Емоції та відчуття» підкреслюють напругу між індивідуальністю та жорсткою фракційною системою, додаючи глибини мотиваціям та стосункам персонажів.

Кількісний аналіз мовних одиниць виявив, що метафори, які описують емоції та відчуття складають 79 % аналізованих одиниць. Емоції та відчуття, які можна описати за допомогою метафор можна поділити на: негативні (32 %), нейтральні (55 %) та позитивні (13 %).

У «Дивергенті» метафори, що описують негативні емоції та почуття, відіграють значну роль у формуванні особистісних портретів персонажів, додаючи шарів заплутаності та заглибленості в їхні переживання та труднощі.

Наприклад, коли персонаж відчуває страх або невпевненість, метафори можуть викликати відчуття перебування в пастці або задухи.

Загалом метафори, що описують негативні емоції та почуття в «Дивергенті», поглиблюють зображення особистих портретів персонажів, висвітлюючи їхні внутрішні конфлікти, вразливість та стійкість перед викликами.

Далі розглянемо приклади даних метафор.

англ. *“This pain is different, less like a stab and more like a crackle, crackling in my brain, spotting my vision with different colors, blue, green, red.”* [89, с. 48]. Порівнюючи біль з відчуттям потріскування в мозку, метафора створює візуальний образ, який передає не лише інтенсивність, але й дезорієнтуючу сутність болю. Образ потріскування наводить на думку про відчуття електричних імпульсів або різких сплесків дискомфорту, підкреслюючи гострі страждання персонажа.

Крім того, метафора виходить за межі фізичного відчуття і включає сенсорні елементи, такі як поява перед очима плям різних кольорів. Ця деталь додає шарів складності до зображення болю, вказуючи на те, що це не лише фізичне відчуття, але й непереборний досвід, який впливає на сприйняття персонажем навколишнього світу.

англ. *“Cold drops down my spine like a bead of sweat”* [89, с. 160]. Порівняння відчуття холодних крапель по хребту з краплиною поту створює чуттєвий образ, одночасно звичний і тривожний. Використання слова ‘холод’ викликає фізичне відчуття ознобу, тоді як ‘краплі холоду по хребту’ вказує на повзуче, тремтливое відчуття, яке часто асоціюється зі страхом або тривогою. Порівнюючи це відчуття з краплиною поту, метафора додає додаткового рівня інтенсивності, маючи на увазі, що страх персонажа настільки відчутний та інтенсивний, що викликає фізичну реакцію, подібну до потовиділення. Ця

метафора не лише фіксує фізичний прояв страху, але й передає психологічний стан персонажа.

У романі «Дивергент» нейтральні емоції та почуття можуть бути зображені через метафори, які викликають відчуття стабільності, рівноваги або буденності.

Більше того, метафори можуть передавати відтінки внутрішніх думок і сприйняття персонажів, розкриваючи ледь помітні зміни в їхніх емоційних станах чи настроях.

англ. *“I drop like a stone, my eyes closed, one arm outstretched to feel the wind.”* [89, с. 188].

У цій метафорі акт падіння, як камінь, передбачає фізичну дію спуску або розслаблення, що викликає відчуття капітуляції або звільнення. Це може означати момент нейтральності або спокою для персонажа, коли він відпускає напругу або занепокоєння і дозволяє нести себе під дією сили тяжіння або оточення.

Образ заплющених очей доповнює зображення, пропонуючи відхід від зовнішніх подразників, створюючи відчуття самоаналізу або внутрішньої зосередженості.

англ. *“I relax my muscles as much as I can before I hit the net, which feels like a slab of cement hitting my shoulder.”* [89, с. 188]. Даний метафоричний вираз впливає на зображення особистого портрету персонажа, фіксуючи момент фізичного відчуття та емоційної нейтральності. У цій метафорі розслаблення м'язів персонажа перед ударом по сітці свідчить про навмисне зусилля, спрямоване на підготовку до удару, що вказує на почуття готовності або прийняття. Ця дія може символізувати нейтральний емоційний стан, оскільки персонаж підходить до ситуації зі спокійною і врівноваженою поведінкою, не надто збуджений і не тривожний.

Метафори, використані для опису позитивних емоцій і відчуттів, можуть дати уявлення про внутрішній світ персонажа, його мотивації та стосунки, збагачуючи його особистий портрет.

англ. *“Her voice is honey-sweet, and moves like honey too, slow and careful.”*

[89, с. 208]. У вказаному виразі порівняння голосу персонажа з медом вказує на багатство і солодкість, які є приємними для чуттів. Цей образ передає позитивний емоційний тон, маючи на увазі, що спілкування персонажа заспокоює, вабить і, можливо, навіть спокушає. Асоціюючи голос персонажа з медом, метафора створює чуттєвий образ, який залучає уяву читача і покращує його сприйняття персонажа.

Крім того, метафора виходить за межі голосу персонажа, описуючи його рухи як повільні та обережні, як мед.

англ. *“I feel like someone breathed new air into my lungs.”*[89, с. 181]. У цій метафорі порівняння емоційного досвіду персонажа з людиною, яка вдихає нове повітря в легені, створює потужний образ омолодження і бадьорості. Акт вдихання нового повітря символізує свіжий початок, звільнення, вливання життєвих сил. Цей образ викликає у персонажа глибоке відчуття полегшення, звільнення та розширення можливостей, припускаючи, що він переживає позитивний зсув у своєму емоційному стані або перспективі.

Отже, оскільки авторка повинна постійно зображати внутрішній стан, емоції та переживання свого персонажа, метафори на позначення емоцій та відчуттів зустрічаються в романі достатньо часто. Загалом, метафори на позначення емоцій та відчуттів у «Дивергенті» слугують потужним літературним прийомом, який збагачує зображення персонажів, передаючи складні емоції, залучаючи почуття читача, сприяючи розвитку персонажів та посилюючи тематичні елементи.

2.2.2. Особливості метафор на позначення зовнішності в романі

Вероніки Рот «Дивергент»

ТГ «Зовнішність» охоплює метафори, що використовуються для опису фізичних характеристик персонажа. Літературні твори традиційно містять значну кількість портретних деталей, адже саме вони відіграють важливу роль у формуванні образу персонажа та допомагають читачеві візуалізувати його, занурюючись у художній світ твору.

Опис зовнішності є одним із ключових інструментів створення реалістичного та зрозумілого образу героя. До цього поняття відносять риси обличчя, пропорції тіла, поставу, одяг, аксесуари та інші видимі характеристики. Такі елементи не лише формують початкове враження про персонажа, а й дають змогу простежити особливості його характеру, спосіб життя чи соціального походження. Завдяки портретним описам автор моделює перед читачем яскравий уявний образ людини, що посилює емоційне сприйняття та створює ефект співприсутності.

Наприклад, персонаж із розкуйовдженим волоссям та неохайним одягом часто асоціюється з недбалістю чи неорганізованістю, тоді як охайний вигляд і дорогий одяг можуть натякати на статусність, заможність або витонченість. У більшості випадків письменники наділяють головних героїв виразними зовнішніми рисами, що відрізняють їх від інших персонажів і допомагають окреслити їхню індивідуальність.

Здебільшого портретні характеристики узгоджуються з внутрішнім світом персонажа, утворюючи цілісну художню структуру. Така єдність зовнішнього й внутрішнього поглиблює сприйняття образу, адже читач отримує повніше уявлення про особистість, її характер і мотиви поведінки.

Кількісний аналіз мовних одиниць виявив, що метафори, які описують зовнішність складають 15%.

англ. *“His eyes look like black pits”* [89, с. 159]. У цій метафорі порівняння очей персонажа з ‘чорними ямами’ вказує на безодню або порожнечу, викликаючи відчуття таємниці або навіть небезпеки.

Крім того, використання слова ‘чорний’ несе в собі конотації темряви, таємниці та прихованих глибин, що ще більше посилює вплив метафори. Вона натякає на те, що в персонажі є більше, ніж здається на перший погляд, натякаючи на шари складності, травми чи внутрішнього неспокою.

англ. *“Pale bodies—human bodies, but mangled, arms bent at odd angles, too-wide mouths with needle teeth, empty eye sockets—topple into my bedroom, one after*

the other, and scramble to their feet, scramble toward me.” [89, с. 160]. Метафора *“pale bodies—human bodies, but mangled”* зіставляє звичний вигляд людських тіл із тривожною картиною їхнього понівечення, пропонуючи моторошну і тривожну сцену. Слово *‘блідий’*, додає моторошної атмосфери, маючи на увазі відсутність життя або життєвої сили в цих тілах.

Вираз *“empty eye sockets”* використовується для особливо яскравого та ефектного опису зовнішності одного з персонажів. Метафора створює відчуття порожнечі, можливо, навіть відсутності людяності чи емоцій. Вона створює потужний образ, який передає відчуття моторошності або спустошеності. Ця метафора може бути використана, щоб підкреслити напружений погляд персонажа, позбавлений тепла або виразу, що сприяє загальній атмосфері напруженості або невідомості в оповіданні.

“arms bent at odd angles” за допомогою цієї метафори авторка роману «Дивергент» Вероніка Рот створює яскравий образ парадоксального і тривожного вигляду рук. Порівняння означає, що руки не перебувають у своєму природному положенні, а скоріше, вони викривлені у ненормальний спосіб, тобто мають фізичне пошкодження чи деформацію. Ця фраза є прикладом метафори, яка змушує читача відчувати страх і тривогу, оскільки викликає в уяві візуальний образ викривлених фігур. Крім того, це також елемент, який створює відчуття тривоги та небезпеки в сцені, оскільки головний герой стикається з цими неприємними явищами.

2.2.3. Особливості метафор на позначення внутрішнього світу в романі Вероніки Рот «Дивергент»

Метафори, що передають внутрішній світ персонажів роману «Дивергент», вирізняються значною емоційною насиченістю, завдяки чому читачові легше осягнути мотиви їхніх вчинків, внутрішню боротьбу та особистісну еволюцію протягом сюжету. Такі метафоричні образи дають змогу глибше зрозуміти психологічні переживання героїв і встановити з ними емоційний зв'язок.

Утілюючи страхи, бажання, сумніви та внутрішні конфлікти у формі образної мови, метафори поглиблюють психологізм персонажів і роблять їх більш переконливими та багатограними. Саме завдяки цьому герої постають як живі та складні особистості, здатні викликати співпереживання, а читач отримує змогу інтерпретувати їхні почуття на інтуїтивному рівні.

У цілому метафоричні структури в романі «Дивергент» посилюють естетичний і аналітичний потенціал тексту, сприяючи глибшому зануренню у внутрішнє життя персонажів та розкриваючи ключові теми твору — ідентичність, вибір, самопізнання і трансформацію. Як показав кількісний аналіз мовних одиниць, 12% складають метафори, які описують внутрішній світ персонажа.

англ. *“The pain is a constant throb in my head and cheek and ribs.”* [89, с. 117]. Представлена метафора, в якій біль персонажа уподібнюється до ‘постійно пульсуючого’ болю в голові, щоці та ребрах. Таким чином, цей образний вислів розкриває внутрішній світ персонажа через постійну і тотальну атмосферу його болю. Ця метафора не лише вказує на фізичний біль, від якого страждає персонаж, але й виражає емоційний стан персонажа, показуючи, що персонаж вже давно покінчив з труднощами та боротьбою.

англ. *“My body tenses at the edge in his voice, so I am coiled as tight as a spring, and I forget to breathe.”* [89, с. 129]. У цій метафорі відповідь персонажа на тон голосу іншої людини порівнюється з тим, що він «скручується так само туго, як пружина». Данна метафора дає нам змогу зазирнути у внутрішній світ персонажа, оскільки він демонструє його спосіб бути наготові. Аналогія з пружиною показує, що персонаж напружений як фізично, так і емоційно, а отже, налаштований реагувати на небезпеку чи загрозу в ту ж мить, коли вона з'являється. Через цю аналогію автор зображує внутрішні переживання персонажа, що, в свою чергу, показує його чутливість і вразливість у ситуації, що склалася. Таким чином, метафора дає картину, яка дуже чітко відображає внутрішні переживання персонажа, підкреслюється інстинкт персонажа до подразників, які їх оточують.

Таблиця 2.2.

Тематичні групи метафор в романі Вероніки Рот «Дивергент»

Підгрупа	Тематичні групи	Кількість	Відсотки
2.2.1.1	«Емоції і відчуття»	152	79%
2.2.1.1.1	Негативні	49	32%
2.2.1.1.2	Нейтральні	84	55%
2.2.1.1.3	Позитивні	19	13%
2.2.1.2	«Зовнішність»	29	15%
2.2.1.3	«Внутрішній світ»	12	6%
Разом		193 (100 %)	

Переважна частина метафор, що відтворюють емоції й відчуття у романі «Дивергент», зумовлена потребою точніше передати психологічний стан персонажів та детально окреслити їхні переживання у тексті. Твір охоплює широкий спектр емоцій, які переживають головні герої: страх, віра, любов, ненависть та інші почуття становлять важливий чинник їхнього розвитку й мотивують багато вчинків.

Образні засоби, які авторка застосовує для зображення внутрішніх станів, надають оповіді виразної емоційної напруги, властивої жанру антиутопії. Завдяки такій стилістичній організації тексту у читача виникає відчуття тривоги, небезпеки та постійного напруження, що віддзеркалює психологічний стан персонажів і підсилює драматизм художнього світу твору.

2.3. Відтворення метафор трилогії «Дивергент» Вероніки Рот в українському перекладі Наталії Вишневської.

Передача метафор у художньому перекладі — це завжди складне та багаторівневе завдання, адже метафора є не лише мовним явищем, а й носієм культурних кодів, емоційних станів і концептуальних моделей мислення. Перекладач має зберегти не лише смислове ядро метафори, а й її образність, інтонаційну ритміку та емоційно-естетичний вплив. Саме від цього залежить, наскільки переклад зможе відтворити поетичну атмосферу й стилістичну складову оригінального тексту.

У трилогії Вероніки Рот «Дивергент» метафори виконують важливу художню функцію — вони не лише увиразнюють авторський стиль, а й глибше розкривають психологію персонажів, їхній внутрішній конфлікт і світоглядні зміни. Через метафоричні образи авторка моделює емоційний стан героїв — їхні страхи, сумніви, прагнення та боротьбу за ідентичність.

Під час перекладу таких образів українською мовою перекладачеві доводиться балансувати між точністю змісту й природністю вираження. Для цього активно використовуються різні перекладацькі трансформації — конкретизація, генералізація, заміна частин мови, додавання, вилучення та лексико-семантична заміна образів. Ці прийоми дають змогу адаптувати метафоричні структури до норм української мови, не втрачаючи їх естетичної функції.

Відтворення метафор у перекладі трилогії «Дивергент» демонструє три основні підходи:

1. Повне збереження метафоричності — коли зберігаються і форма образу, і його зміст;
2. Часткове збереження метафоричності — коли передається лише один із цих компонентів;
3. Втрата метафоричності — коли метафоричний образ повністю зникає або замінюється нейтральним описом.

Такий розподіл дозволяє не лише простежити ступінь адекватності перекладу, а й оцінити перекладацькі стратегії, спрямовані на відтворення авторської поетики в умовах міжмовного та міжкультурного перенесення.

2.3.1 Відтворення метафор трилогії «Дивергент» Вероніки Рот в українському перекладі з повним збереженням метафоричності.

У перекладознавстві проблема адекватної передачі метафор посідає одне з ключових місць, адже метафора є не лише художнім прийомом, а й засобом концептуалізації світу, способом організації досвіду та інструментом впливу на читача. Серед різних стратегій перекладу, запропонованих П. Ньюмарком, найбільш пріоритетною вважається збереження того самого образу в мові

перекладу, якщо він не суперечить культурним і мовним нормам реципієнтської аудиторії [81]. Такий підхід забезпечує перенесення не лише денотативного значення, а й асоціативно-образного комплексу, який лежить в основі метафоричного вислову.

Повне збереження метафоричності дозволяє максимально наблизити перекладений текст до оригіналу, передати індивідуальний стиль автора та відтворити емоційно-естетичний вплив первотвору. У такому випадку означуване й означувач метафори функціонують у перекладі так само, як в оригіналі, утворюючи ідентичне метафоричне значення [95]. Такий спосіб перекладу можна також назвати повною відповідністю, оскільки метафора зберігає свою когнітивну модель, семантичну структуру та образну наповненість.

Кількісний аналіз засвідчив, що метафори з повним збереженням образності становлять 61 % від усіх метафор на позначення характеристики героїв. Така висока частка свідчить про те, що образність Вероніки Рот здебільшого сумісна з українською мовною картиною світу, а отже, може бути репрезентована без суттєвих модифікацій. Це також демонструє прагнення перекладача максимально точно передати метафоричний стиль авторки, який відіграє важливу роль у розкритті характерів, внутрішніх станів та емоційної динаміки персонажів.

Важливо підкреслити, що повне збереження метафоричності не означає відсутності трансформацій як таких. У більшості випадків перекладач усе ж застосовує певні формальні зміни — перестановку компонентів, заміну частини мови, лексичну адаптацію або конкретизацію. Такі трансформації не змінюють метафоричного концепту, а лише слугують технічно необхідним засобом адаптації вислову до синтаксичних і стилістичних норм української мови. Саме тому вони не розглядаються як трансформації метафоричності, а лише як формальні лінгвістичні корекції, що не зачіпають образний рівень.

Наприклад, англ. *“He is plaster-pale.”* [89, с. 9] перекладено як *«Білий як крейда»* [45, с. 12]. У цьому випадку образ *“plaster”* замінено на культурно

ближчий українцеві образ «крейди». Така конкретизація не порушує метафоричного значення — обидва елементи позначають неприродну, майже неживу блідість. Незважаючи на заміну предмета порівняння, зберігається як зміст, так і функція метафори.

У прикладі англ. *“Her voice is honey-sweet, and moves like honey too...”* [88, с. 14] в українськомовній інтерпретації представлено, як «Її голос солодкий, як мед, і такий самий в’язкий» [46, с. 20] відтворює обидві частини метафоричного порівняння та передає образну насиченість оригіналу — солодкість і тягучість звучання. Перестановка лексичних одиниць у перекладі зумовлена нормами українського синтаксису і не впливає на семантичну структуру образу.

Схожим чином функціонує метафора англ. *“Peter is pure evil”* [89, с. 41] укр. «Пітер — справжній диявол» [45, с. 77]. Тут здійснено лексичну конкретизацію (абстрактне «зло» змінилося на конкретний образ «диявола»). Проте така зміна є внутрішньомовною адаптацією і не порушує смислового навантаження метафори, оскільки обидва варіанти передають уособлену, гіперболізовану негативність персонажа.

Фраза англ. *“I am pure adrenaline.”* [89, с. 92] представлена в українському перекладі таким чином: «Я — чистий адреналін.» [45, с. 177] демонструє майже повне збереження структури. Тут перекладач передає ототожнення персонажа зі станом крайньої активізації, відтворюючи і зміст, і експресію оригіналу, опускаючи вживання допоміжного дієслова, оскільки так речення звучить природніше і воно не порушує граматичних правил української мови.

Також повністю збережено образ у вислові англ. *“...the poison is knowledge...”* [87, с. 43] укр. «...отрута ця — знання...» [44, с. 99]. Перестановка компонентів пов’язана виключно з особливостями українського синтаксису, оскільки інверсія порядку слів надає додаткового стилістичного забарвлення реченню. Метафора ж «знання як отрута» передана у повній мірі, включно з її символічною та емоційною складовими.

Усі ці наведені приклади демонструють важливу закономірність: послідовне відтворення образності не заважає перекладачу використовувати формальні трансформації, адже вони не змінюють метафоричну модель, а лише підлаштовують вислів під норми української мови. Тому саме метафоричний рівень — а не рівень мовної форми — стає визначальним у класифікації цих прикладів як таких, що забезпечують повне збереження метафоричності.

Таким чином, особливістю перекладацького відтворення метафор із повним збереженням образності у трилогії є їхня висока семантична й естетична відповідність оригіналу. Перекладач не тільки відтворює вихідний образ, а й зберігає його стилістичну силу, ритм і емоційну інтенсивність, завдяки чому українськомовний читач отримує доступ до художнього світу твору в максимально наближеному, автентичному вигляді.

2.3.2. Відтворення метафор трилогії «Дивергент» Вероніки Рот в українському перекладі з частковим збереженням метафоричності.

У розділі “Preserving the metaphorical image with annotation”, «Збереження метафоричного образу з анотацією» автори Ї Сун та Жуйян Лі обґрунтовують підхід, за якого метафора в перекладі зберігає первісне знакове оформлення (signifier), але її семантичне значення (signified) доповнюється поясненням для врахування культурних розбіжностей [95].

У трилогії «Дивергент» часткове збереження метафоричності спостерігається тоді, коли метафоричний образ оригіналу не передається дослівно, але в перекладі використовується інша метафора, яка зберігає подібне емоційне забарвлення та функціональне навантаження. Часткове збереження метафоричності у перекладі «Дивергенту» можна розглядати як компроміс між буквальним відтворенням і повною відмовою від метафори: образ трансформується, але його метафорична природа залишається. Це дозволяє зберегти атмосферу твору та авторський стиль, водночас адаптуючи текст до сприйняття україномовної аудиторії.

У результаті аналізу кількісних показників перекладу метафор на позначення образу персонажа було виявлено, що метафори з частковим збереженням метафоричності становлять 31% аналізованих елементів.

Прикладом часткової передачі образності можна вважати вислів: англ. *"They are like many parts of a single mind"* [88, с. 13]. укр. «Вони як один великий мозок» [46, с. 18].

В англійському реченні метафора створює складний образ колективної свідомості: кілька людей, які мислять як один організм, але при цьому зберігають індивідуальність.

В українському перекладі збережено лише основну ідею єдності мислення, але втрачено образ частин, які складають єдине ціле. Таким чином, збережено значення (signified), проте втрачено структуру метафори (signifier). Тому, у перекладі спостерігається часткове збереження метафоричності.

Тут застосовано трансформацію опущення, оскільки складний метафоричний образ *"many parts of a single mind"* було спрощено і передано через коротшу конструкцію «один великий мозок». У перекладі вилучено важливу частину оригінального образу — уявлення про множинність, багатокomпонентність і фрагментованість «частин розуму», що діяли узгоджено. Опущення цієї деталі знижує багатовимірність метафоричного концепту, хоча й дозволяє зберегти його загальний смисловий центр — ідею синхронності мислення.

У іншому випадку перекладач Н. Вишневська частково зберігає метафоричний зміст оригіналу: англ. *"my friend` arms like a stone"* [87, с. 168] укр. «і каменем падаю вниз» [44, с. 380].

В оригіналі метафора створює образ емоційної або фізичної нерухомості, що підкреслює безпорадність або шок персонажа. Порівняння рук із каменем передає відчуття важкості, скам'яніння — як буквально, так і психологічно.

В українському перекладі метафоричний образ було трансформовано: замінює початкове порівняння, але змінює фокус — із характеристик стану персонажа (його рук) на дію (падіння). Попри те, що образ каменя збережено,

його семантична функція змінилася: від позначення емоційної скам'янілості до вираження швидкості й безсилля.

Отже, у перекладі використано лексико-семантичну заміну, яка спричинила часткову втрату метафоричності. Збережено ключовий образ (каменю), однак змінено його смислову роль та емоційний акцент, через що первісна метафорична структура зазнала модифікації.

Прикладом часткової передачі образності також можна вважати вислів: англ. *“These bowls were my escape.”* [87, с. 13] укр. *«Ці чаши — символ мого звільнення»* [44, с. 30].

В оригіналі це є метафоричним твердженням, у якому предмет (bowls) символізує не буквально посуд, а засіб звільнення, емоційного або духовного порятунку. Авторка використовує матеріальний образ, щоб передати внутрішній стан персонажа — прагнення вирватися з обмежень і знайти свободу.

В українському перекладі метафоричний сенс збережено, проте його форма зазнала трансформації: перекладач розкрив приховане значення через додавання слова *«символ»*. Це робить метафору більш очевидною, але водночас знижує її образність, оскільки прихований підтекст стає прямо названим. У перекладі використано лексико-семантичну трансформацію додавання, яка спрямована на уточнення змісту та пояснення метафори для цільового читача. Унаслідок цього метафоричний образ частково зберігається, але його імпліцитність втрачається, оскільки передано основний зміст і символіку, проте ослаблено приховану образність оригіналу.

Аналіз прикладів демонструє, що часткове збереження метафоричності у перекладі трилогії *«Дивергент»* Вероніки Рот часто супроводжується використанням перекладацьких трансформацій — зокрема лексико-семантичної заміни, генералізації, конкретизації та вилучення. Ці прийоми допомагають передати основний зміст і емоційне забарвлення метафори, навіть якщо її початкова форма зазнає змін. У результаті перекладач досягає балансу між точністю й природністю викладу, забезпечуючи адекватне сприйняття

тексту україномовною аудиторією. Таким чином, часткове збереження метафоричності разом із відповідними трансформаціями виступає ефективним способом адаптації образної системи оригіналу до норм цільової мови.

2.3.3. Відтворення метафор трилогії «Дивергент» Вероніки Рот в українському перекладі зі втратою метафоричності.

У дослідженні явища втрати метафоричності доцільним є використання класифікації перекладацьких стратегій, яку запропонував Марк Шаттлворт, яка включає вилучення (removal) та опущення (omission). Дослідник узагальнює вилучення та опущення під терміном «deletion», водночас розглядаючи їх як окремі типи перекладацьких прийомів [90, с. 125–132].

Вилучення трактується як перекладацький спосіб, унаслідок якого метафора мови оригіналу замінюється на неметафоричний мовний вислів. Як зазначає Марк Шаттлворт [90, с. 131], це може бути зумовлено низкою чинників: від необхідності перебудови синтаксичної структури речення до прагнення уникнути зайвих труднощів для перекладача. Така заміна призводить до нейтралізації образного змісту й, відповідно, до зниження метафоричності вислову. Для наочності звернімося до конкретних прикладів із досліджуваного матеріалу.

Кількісний аналіз метафор вказує, що метафори з втратою метафоричності становлять 8%.

Наприклад, англ. *“fear — a bubble of laughter”* [89, с. 161]. укр. «сміх» [45, с. 311]. В оригіналі використано метафору, де страх порівнюється з бульбашкою сміху, що створює яскравий, несподіваний образ — контраст між двома емоційними станами (страхом і сміхом), який підкреслює нервові напруження персонажа.

У цьому випадку відбулася втрата метафоричності через застосування перекладацької трансформації вилучення. Перекладач опускає метафоричний елемент *“a bubble of”*, тим самим усуваючи образну складову, що передавала напружений емоційний контраст між страхом і сміхом. Унаслідок цього переклад втрачає художню багатшаровість вислову: зникає метафоричний

зв'язок, і читач отримує лише буквальне позначення емоційного стану. Отже, приклад демонструє випадок повного зникнення метафоричної структури через спрощення образу задля лаконічності або стилістичної природності українського тексту.

Іншим прикладом може слугувати вислів англ. *“fear pulsing through me like electricity.”* [89, с. 106]. укр. *«і мене паралізує страх»* [45, с. 204]. В оригіналі страх подано через порівняння з електричним струмом, що проходить тілом, створюючи динамічний і конкретний образ. Це надає емоційному стану персонажа інтенсивності.

У цьому випадку спостерігається втрата метафоричності внаслідок застосування перекладацької трансформації вилучення. Перекладач відмовився від метафоричного елемента *“like electricity”*, який створював яскравий сенсорний образ страху як електричного імпульсу, що пронизує тіло. В результаті переклад передає лише загальне емоційне значення — *“паралізує страх”*, але без первісної образності та енергетики вислову. Така трансформація спрощує сприйняття тексту, проте водночас позбавляє його експресії й фізичної відчутності, властивої оригіналові.

Наступна ситуація демонструє, що переклад може призвести до втрати метафоричності : англ. *“...and Johanna is their mouthpiece.”* [88, с. 13]. укр. *«Джоанна Реєс лише озвучує прийняті рішення»* [46, с. 18].

В оригіналі вислів містить метафору, побудовану на образі *mouthpiece* — «той, хто говорить чужими устами». Такий образ передає ідею відсутності самостійної позиції та повної залежності персонажа від інших. Він виконує не лише номінативну, а й оцінну функцію, характеризуючи Джоанну як посередника без власного голосу.

В українському перекладі метафоричний компонент повністю усунуто. Перекладач передає смислове ядро вислову, однак відмовляється від образу, що позбавляє текст експресії та символічної виразності.

У перекладі застосовано лексичну трансформацію вилучення, у результаті якої метафоричний образ *mouthpiece* замінено нейтральним описом. Через це

метафоричність вислову повністю втрачена, що дає підстави віднести цей приклад до категорії втрати метафоричності.

Наступний приклад: англ. *"He smells like safety."* [87, с. 20] укр. *«Цей запах асоціюється у мене з ним і з безпекою.»* [44, с. 48]. У вихідному тексті використано яскраву персоніфіковану метафору, де абстрактне поняття безпеки осмислюється як відчутний запах. Це поєднання різних сенсорних сфер (нюху та емоційного відчуття) створює синестетичний ефект: безпека постає не лише як абстрактна ідея, а як фізично відчутна субстанція.

В українському перекладі спостерігається втрата метафоричності через застосування перекладацької трансформації модуляції (смислової заміни). Замість метафоричного вислову *"smells like safety"*, де «безпека» наділена властивістю запаху, перекладач передає раціоналізований зміст — *«цей запах асоціюється у мене з ним і з безпекою»*. Таким чином, метафоричне ототожнення замінено причинно-логічним зв'язком, що позбавляє вислів його первісної образності та сенсорної насиченості. У результаті синестетичний ефект оригіналу зникає, а емоційна сила фрази помітно зменшується.

Цю закономірність підтверджує метафора: англ. *"A blanket of calm settles over me"* [89, с. 171] укр. *«Мені стає значно ліпше»* [45, с. 330]. У вихідному фрагменті застосовано метафору *«a blanket of calm»* (дослівно — «ковдра спокою»), де спокій концептуалізується як фізичний предмет (ковдра), що огортає людину. Така образність створює відчуття захищеності, тепла та поступового занурення в емоційний стан — тобто спокій подається через чуттєвий і зримий образ.

У цьому випадку спостерігається повна втрата метафоричності через використання перекладацької трансформації генералізації. Перекладач замінює конкретний метафоричний образ, який має виразну зорово-тактильну природу, — на узагальнене нейтральне висловлення *«мені стає значно ліпше»*. Така заміна спрощує зміст, але нівелює художній ефект і позбавляє текст емоційної глибини. У результаті втрачено сенсорну образність та символіку захищеності,

властиву оригіналу, що свідчить про трансформацію з повною втратою метафоричності.

Результати аналізу ілюстративного матеріалу засвідчують, що у перекладі трилогії Вероніки Рот 8% метафоричних висловів зазнали трансформацій, унаслідок яких метафоричність була повністю втрачена. Найтипівішими виявилися випадки опущення, коли образ узагалі не відтворюється у цільовому тексті, та усунення, коли метафора замінюється нейтральним або буквальним відповідником.

Таким чином, повна втрата метафоричності у перекладі постає як своєрідний компроміс між прагненням перекладача до зрозумілості та збереженням стилістичної виразності першотвору.

Кількісний аналіз відтворення метафор представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Відтворення метафор в трилогії Вероніки Рот «Дивергент»

№	Відтворення метафор	Кількість	Відсотки
1	Повне збереження метафоричності	119	61 %
2	Часткове збереження метафоричності	59	31%
3	Втрата метафоричності	15	8 %
Разом		193	100 %

Аналіз кількісних показників відтворення метафор у трилогії Вероніки Рот «Дивергент» свідчить, що переважна більшість метафор збережена в українському перекладі повністю — 119 прикладів (61%). Це демонструє високу ступінь еквівалентності між оригінальним і перекладеним текстами, а також прагнення перекладача зберегти авторську образність і стилістичну виразність та його майстерність у досягненні цього завдання.

Часткове збереження метафоричності зафіксовано у 59 випадку (31%), що свідчить про адаптацію метафор до норм і культурного контексту української мови при збереженні основного змістового навантаження.

Найменшу групу становлять випадки втрати метафоричності — лише 15 прикладів (8%), що можна пояснити труднощами міжмовної передачі образів або потребою уникнення надмірної складності для читача.

Отже, результати кількісного аналізу підтверджують, що український переклад трилогії «Дивергент» загалом характеризується високим рівнем збереження метафоричності, що забезпечує відтворення художнього стилю та емоційної насиченості оригіналу.

В результаті узагальненого огляду особливостей відтворення метафоричності у трилогії Вероніки Рот можна стверджувати, що перекладач Наталія Вишневська користується різними стратегіями, намагаючись одночасно зберегти образний потенціал оригіналу та забезпечити природність українського тексту. Метафора у творі виконує не лише стилістичну функцію, а й значною мірою формує внутрішній світ персонажів, їхню емоційну оптику та індивідуальний спосіб переживання подій. Тому переклад цих образів потребує гнучкого підходу і продуманого добору мовних засобів.

Проте для того, щоб глибше зрозуміти механізми перекладацької роботи з метафорою, важливо не обмежуватися загальним описом. Необхідно простежити, які саме перекладацькі трансформації застосовуються під час перенесення образності з англійської мови на українську, у яких випадках вони виявляються доречними та які результати дають у кожній конкретній ситуації. Такий аналіз дозволяє розкрити не лише стилістичні особливості перекладу, а й ті закономірності, що формують перекладацьку інтерпретацію тексту.

Подальший розгляд зосереджується на основних видах трансформацій — конкретизації, генералізації, заміні частини мови, перестановці, додаванні, вилученні та модуляції.

Кількісний аналіз перекладацьких трансформацій застосованих у перекладі аналізованої трилогії дав змогу визначити, які саме способи перекладу метафор є найбільш продуктивними у відтворенні образності оригіналу роману. Усього було опрацьовано 193 метафоричні вирази, відібрані з англomовного першоджерела та їхніх відповідників в українському перекладі. На основі

зіставлення структурно-семантичних особливостей оригіналу та перекладу кожну метафору було віднесено до певного типу перекладацької трансформації з огляду на класифікацію, прийняту у сучасному перекладознавстві.

Отримані результати засвідчують, що найбільшою групою виявилися випадки повного збереження образності, тобто відсутності перекладацьких трансформацій як таких. До цієї категорії належить 62 приклади, що становить 32,1 % від загальної кількості. Такий показник свідчить про значний ступінь формально-змістової подібності англомовних метафор із можливими українськими відповідниками та про тенденцію перекладача максимально дотримуватися авторського образу за наявності відповідного лексичного й культурного потенціалу.

Другим за частотністю є використання заміни частин мови — 37 прикладів (19,2 %). Ця трансформація виявляється необхідною переважно тоді, коли категоріальна належність слова в оригіналі не забезпечує природності або граматичної коректності українського вислову. Заміна іменника дієсловом, прикметника дієслівною формою чи навпаки дозволяє зберегти семантичний заряд метафори, адаптувавши її до норм синтаксису української мови.

Наприклад, англ. *“The pain is a constant throb in my head and cheek and ribs”* [89, с. 117] представлено, як укр. *«Голова, щока й ребра пульсують од ненастанного болю»* [45, с. 224].

При перекладі цієї метафори застосовано трансформацію заміни частин мови (іменник — дієслово), оскільки англійське *“a constant throb”* передано дієсловом *«пульсують»*. Це забезпечує природність української синтаксичної структури й водночас зберігає метафоричну динаміку оригіналу.

Вислів англ. *“fear pulsing through me like electricity.”* [89, с. 106] укр. *«і мене паралізує страх»* [45, с. 204] також є прикладом трансформації заміни частин мови, оскільки дієприкметникову форму *“pulsing”* в українському перекладі передано дієсловом *«паралізує»*. Така заміна дозволяє адаптувати синтаксичну структуру вислову до норм української мови, зберігаючи загальну семантичну домінанту — інтенсивний фізичний вплив страху.

Третє місце за частотністю посідає конкретизація, зафіксована у 30 випадках аналізованих метафор (15,5 % аналізованих одиниць). У межах цієї трансформації перекладач звужує значення лексеми, добираючи більш конкретний відповідник, що нерідко сприяє увиразненню метафоричного образу та адаптації його до української культурної традиції. Конкретизація часто допомагає уникнути надмірної абстрактності, властивої англійським метафорам.

Прикладом конкретизації слугує наступна метафора англ. *“His eyes look like black pits”* [89, с. 159] укр. *«Замість очей у нього чорні діри»* [45, с. 307], оскільки семантично ширше поняття *“black pits”* замінюється конкретнішим і експресивнішим образом *«чорні діри»*. Така трансформація посилює інтенсивність метафоричного враження та адаптує його до української культурної та емоційної традиції сприйняття. Конкретизація тут не лише уточнює образ, а й підсилює його драматизм та психологічний ефект.

Іншим прикладом є англ. *“Too-wide mouths with needle teeth”* [89, с. 160] укр. *«широко роззявленими ротами, з яких стирчать зуби-голки»* [45, с. 309]. У цьому прикладі застосовано лексичну трансформацію конкретизації, оскільки метафоричний опис *“needle teeth”*, що передає загальне уявлення про гостроту, у перекладі конкретизується як *«зуби-голки»*. Така трансформація посилює візуальну відчутність образу, виразно відтворюючи його матеріальні ознаки. Конкретизація робить метафору більш наочною та емоційно виразною для українського читача — без зміни її концептуального змісту.

Також зафіксовані випадки модуляції, кількість яких становить 29 прикладів (15,1 %). Модуляція передбачає зміну логічного ракурсу або концептуального підходу до перекладу, що дозволяє передати приховані смислові зв'язки, недоступні при буквальному відтворенні. Така трансформація є характерною для метафор із високим рівнем імпліцитності та складною емоційно-психологічною структурою.

У цьому вислові англ. *“I feel like a space...”* [88, с. 57] укр. «...всередині мене росте порожнеча» [46, с. 125] реалізовано лексичну трансформацію модуляції, оскільки змінено спосіб концептуалізації психологічного стану.

В англійському оригіналі персонаж порівнює себе з «простором», тобто тотальною порожнечею, без змісту чи форми. Це статична метафора-ідентифікація, яка описує внутрішній стан через уподібнення цілісному об'єкту.

В українському перекладі збережено ідею пустоти, проте змінено кут бачення: порожнеча подається не як тотожність суб'єкту, а як динамічний внутрішній процес, що поступово посилюється. Тут з'являється дієслівний компонент «росте».

Також прикладом модуляції може слугувати метафора англ. *“The word feels old inside me, like crumbling brick.”* [87, с. 2] укр. «Слово старе, мов напівзруйнований цегляний мур» [44, с. 6], де перекладач Н. Вишневецька передає той самий сенс за допомогою іншого когнітивного образу.

В англійському оригіналі метафора *“crumbling brick”* відтворює відчуття старості та внутрішньої крихкості через образ кришіння окремої цеглини. В українському перекладі образ розширено до «напівзруйнованого цегляного муру», що є більш масивним та цілісним елементом архітектури.

Таким чином, відбувається зміна конкретного предмета порівняння: не одна цеглина, а ціла конструкція. Це не змінює загального метафоричного значення (відчуття занепаду, старіння, руйнації), але подає його під іншим кутом, дещо посилюючи образну експресію.

Наступною за частотою є вилучення — 17 випадків (8,8 %). У цій групі переважають приклади, де метафоричний компонент англійського вислову не був перенесений до перекладу, оскільки його відтворення не відповідало нормам української стилістики або могло утруднювати розуміння читачем. Попри часткову втрату образності, вилучення забезпечує когнітивну зрозумілість тексту.

Це можна проілюструвати на наступному прикладі: англ. *“The thought is a little pinprick of heat inside me...”* [87, с. 14] укр. *«На саму думку про це в мене колькає в серці.»* [44, с. 34].

У вказаному прикладі реалізовано лексичну трансформацію вилучення, оскільки в українському перекладі опущено частину метафоричного образу. Оригінальне словосполучення *“a little pinprick of heat”* поєднує два семантичні компоненти — *pinprick* (різкий точковий біль) і *heat* (тепловий імпульс), які разом формують складний тілесно-емоційний образ. У перекладі збережено лише ідею раптового болісного відчуття *«колькає в серці»*, тоді як компонент *“heat”* та означення *“little”* вилучено. Це звужує метафоричну структуру, але зберігає її основний змістовий центр.

Іншим прикладом вилучення є вислів англ. *“...my muscles feel like a cage...”* [88, с. 131] укр. *«...та м'язи такі скуті...»* [46, с. 292].

У цьому фрагменті спостерігається лексична трансформація вилучення, оскільки метафоричний образ *“my muscles feel like a cage”* повністю втрачено в українському перекладі. В оригіналі м'язи концептуалізується, як «клітка», що створює потужний символ стиснення, скутості та безпорадності. У перекладі збережено лише результат стану — *«м'язи такі скуті»*, — тоді як образ «клітки» вилучено. Така передача зберігає фізичне відчуття, але позбавляє вислів його образної та експресивної глибини.

До менш продуктивних, але важливих трансформацій належать перестановка — 10 випадків (5,2 %) та додавання — 8 випадків (4,1 %). Перестановка використовується здебільшого для досягнення граматичної та ритміко-інтонаційної природності українського вислову. Додавання, своєю чергою, покликане компенсувати імпліцитні елементи, наявні в англомовному тексті, зберігаючи стилістичну й емоційну насиченість метафори.

Ілюстрацією перекладацької трансформації перестановки є вислів англ. *“Gratitude surges in my chest.”* [89, с. 52] укр. *«Мої груди сповнюються вдячністю...»* [45, с. 98].

Англійське речення вибудоване навколо абстрактного підмета “*gratitude*”, однак для української мови така синтаксична схема є менш природною. Тому перекладач переносить у позицію підмета конкретний іменник «*груди*», тоді як абстрактний компонент «*вдячність*» залишається у формі керованого іменника.

Таким чином, змінюється лише синтаксична організація вислову, тоді як образність і семантичне наповнення метафори зберігаються повністю. У перекладі зберігаються всі ключові елементи оригіналу, а перестановка забезпечує природність українського вислову й водночас не послаблює емоційно-образний ефект.

Кількісний аналіз перекладацьких трансформацій представлено у таблиці 2.4.

Розподіл перекладацьких трансформацій у метафорах трилогії Вероніки Рот «Дивергент»

Таблиця 2.4.

№	Вид перекладацької трансформації	Кількість	Відсотки
1	Повне збереження метафоричності (без зміни образу)	62	32,1 %
2	Заміна частин мови	37	19,2 %
3	Конкретизація	30	15,5 %
4	Модуляція	29	15,1 %
5	Вилучення	17	8,8 %
6	Перестановка	10	5,2 %
7	Додавання	8	4,1 %
Разом		193	100 %

Отримані результати свідчать про те, що перекладач застосовує різноманітні стратегії відтворення метафоричної образності, обираючи ту чи іншу трансформацію залежно від контексту, стилістичних вимог та міжмовних особливостей. Домінування випадків повного збереження метафори у поєднанні з високою частотністю заміни частини мови та конкретизації демонструє збалансованість перекладацького підходу та прагнення

якнайточніше передати змістові, експресивні та естетичні властивості оригіналу.

Висновки до розділу 2

Отже, у романі «Дивергент» метафори часто виконують різні функції, наприклад, роблять розповідь більш ефектною і привабливою, а також допомагають читачеві краще зрозуміти і співвіднести події, що відбуваються в романі. Зображення особистісного портрету персонажа, використовуючи метафори займає основну роль образу персонажу, виконуючи когнітивну, естетичну та комунікативну функції. Когнітивні метафори становлять 31,6 % від усіх проаналізованих метафор і дають змогу візуалізувати очевидно непомітні явища. У той час як естетичні метафори, тобто ті, що становлять 24,4 % аналізованих метафор, розширюють образність роману, а також емоційний резонанс. Комунікативні метафори, які складають 16,6 %, відіграють провідну роль у створенні емоційної взаємодії та глибини. Більше того, деякі метафори в «Дивергенті» виконують кілька функцій одночасно, ще більше збагачуючи оповідь. Згідно з кількісним аналізом змішані метафори становлять 27,4% вказаних метафор.

В описі персонажів метафори особливо доцільні, оскільки допомагають читачеві краще уявити головну героїню, а відтак і краще її зрозуміти. Метафори роману Вероніки Рот були розподілені на ТГ «Емоції і почуття»(79 %), яка була, у свою чергу, поділена на негативні емоції та почуття (32 %), нейтральні (55 %) та позитивні(13%), ТГ «Зовнішність»(15%) та «Внутрішній світ»(6 %). ТГ «Емоцій та почуття» найчастіше з'являються в романі. Центральна тема роману обертається навколо головної героїні, Тріс, та її подорожі до самопізнання та особистісного зростання. Метафори на позначення емоцій та почуттів є важливими інструментами для передачі складності її внутрішнього світу, допомагаючи читачам глибше відчувати її переживання. Завдяки цим стилістичним засобам читачі отримують уявлення про страхи, надії та боротьбу Тріс, що робить її персонаж більш близьким та багатовимірним.

Важливою складовою дослідження є аналіз особливостей відтворення метафор в українському перекладі. У другому розділі встановлено, що

перекладач застосовує широкий спектр перекладацьких трансформацій, зокрема:

конкретизацію, яка допомагає передати образ через більш точний або культурно адаптований еквівалент;

лексико-семантичну заміну (модуляцію), яка дозволяє зберегти основну концепцію метафори, змінюючи ракурс або семантичну основу;

заміна частини мови, яка часто необхідна для адаптації синтаксичної структури до норм української мови;

перестановку, що забезпечує граматичну природність українського тексту;

вилучення або зниження образності, застосоване у поодиноких випадках, коли збереження метафори могло б ускладнювати розуміння чи порушувати стилістичну рівновагу перекладу.

У результаті аналізу ілюстративного матеріалу з'ясовано, що більшість метафор у перекладі відтворено з високим ступенем еквівалентності. Найпоширеніші трансформації — конкретизація, заміна частини мови та лексико-семантична заміна, які забезпечують відповідність українським нормам без втрати образності. Лише незначна частка метафор зазнає часткового або повного згасання метафоричності, що пояснюється міжмовними та міжкультурними розбіжностями.

Таким чином, аналіз метафоричного матеріалу роману та специфіки його перекладацького відтворення дає підстави стверджувати, що метафора в трилогії «Дивергенті» є ключовим засобом формування художнього світу та психологічної характеристики персонажів. В українському перекладі її образність загалом збережена завдяки вдумливому застосуванню перекладацьких трансформацій, що забезпечують баланс між змістовою точністю, емоційною насиченістю та природністю мовлення. У такий спосіб перекладачеві вдалося відтворити стилістику й естетику оригінального тексту та передати його концептуальну й художню глибину.

Загалом, використання авторкою метафор у «Дивергенті» значно покращує оповідь, роблячи абстрактні поняття доступними, додаючи естетичного

багатства та сприяючи ефективній передачі складних ідей та емоцій. Таке багатofункціональне використання метафор не лише поглиблює взаємодію читача з текстом, але й збагачує його розуміння персонажів і тем, що досліджуються в романі.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У пропонованій магістерській роботі здійснено всебічне дослідження метафоричних структур, що формують особистісний портрет персонажів у трилогії Вероніки Рот «Дивергент», та визначено особливості їхнього відтворення в українському перекладі Наталії Вишневської. Комплексний аналіз дозволив розкрити функціональні, тематичні та семантичні характеристики метафор, а також визначити перекладацькі трансформації, які забезпечують адекватне відтворення образності оригіналу.

Огляд теоретичної бази засвідчив, що метафора є багаторівневим явищем, яке поєднує риторичні, когнітивні та естетичні властивості. Від класичних уявлень Аристотеля до концептуальної теорії Дж. Лакоффа та М. Джонсона простежується еволюція розуміння метафори: від стилістичного засобу до інструмента концептуалізації світу. Метафора функціонує не лише як елемент художньої стилістики, а й як механізм структурування мислення, інтерпретації емоційного досвіду та формування образної картини світу.

У роботі систематизовано класифікаційні підходи до метафори — структурний, лінгвістичний та когнітивний — і проаналізовано співвідношення метафори й порівняння. Визначено, що хоча ці явища мають спільні риси, їхні механізми творення образності істотно різняться, а недостатнє розмежування у працях окремих дослідників може ускладнювати аналіз художнього тексту.

Емпіричне дослідження охопило 193 метафори (386 контекстів), виокремлені методом суцільної вибірки. Аналіз їхніх функцій показав, що метафори у трилогії виконують низку важливих ролей:

1. когнітивна функція — 31,6 % (61 од.);
2. естетична функція — 24,4 % (47 од.);
3. комунікативна функція — 16,6 % (32 од.);
4. змішані функції — 27,4 % (53 од.).

У тематичній площині метафори поділяються на три основні групи:

1. ТГ «Емоції та почуття» — 60 % (62 од.), з поділом на негативні, нейтральні та позитивні;
2. ТГ «Зовнішність» — 21 % (23 од.);
3. ТГ «Внутрішній світ» — 19 % (20 од.).

Такий розподіл підтверджує, що саме емоційно-психологічна сфера є центральною у формуванні образів персонажів, а метафора виступає ключовим засобом їхньої художньої індивідуалізації.

Значну увагу приділено аналізу відтворення метафор у перекладі. Результати кількісних підрахунків аналізованих контекстів українськомовної інтерпретації вказаних метафор демонструють такі способи відтворення:

1. повне збереження метафоричності — 61 % (119 од.);
2. часткове збереження — 31 % (59 од.);
3. втрата метафоричності — 8 % (15 од.).

Отримані дані свідчать про переважно високий ступінь адекватності перекладу. Часткове збереження зумовлене необхідністю адаптації окремих образів до норм української мови, тоді як випадки втрати метафоричності пов'язані зі складністю передачі культурно та стилістично маркованих образів.

Окрему увагу в роботі приділено перекладацьким трансформаціям. Аналіз підтвердив, що для адекватної передачі метафоричної образності перекладачка застосовує такі основні стратегії, як лексико-семантична заміна, конкретизація, модуляція, перестановка та додавання. Ці трансформації дозволяють зберегти змістове та емоційне навантаження оригіналу, водночас адаптуючи його до норм української мови. Випадки часткового або повного зниження метафоричності пояснюються необхідністю уникнути неприродності або стилістичної перенасиченості у перекладі.

Загалом встановлено, що метафори в трилогії «Дивергент» формують глибокий психологічний портрет персонажів, структурують художню реальність та виконують важливу когнітивну й емоційну функцію. Їхній аналіз дає змогу глибше зрозуміти механізми створення художньої образності, а

дослідження перекладу демонструє особливості збереження цієї образності засобами української мови.

Таким чином, результати проведеного дослідження мають теоретичне й практичне значення для подальших студій у галузі лінгвостилістики, когнітивної лінгвістики та художнього перекладу, а також можуть бути застосовані у навчальному процесі під час підготовки майбутніх перекладачів і в подальших розвідках, присвячених аналізу метафоричних структур у художньому дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амеліна С. М., Бабенко О. В., Білоус Н. В. та ін. Актуальні проблеми теорії і практики сучасного перекладу : монографія / ред. С. М. Амеліна. Київ : Центр учб. літ., 2018. 470 с.
2. Арістотель. Поетика / пер. з старогр. Б. Тен. Київ : "Мистецтво", 1967. 142 с.
3. Баллі Ш. Французька стилістика. 2-ге вид., УРСС : Едиторіал, 2001. 392 с.
4. Бец Ю. І. Лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : матеріали XLVIII-ої Міжнар. наук.-практ. конф., м. Констанца, 7 верес. 2024 р. 2024. С. 93–94
5. Богатирьова С. Т., Трофімова О. В., Островська Ю. К., Курдіна Є. С. Аналітичне читання художнього, газетного і наукового текстів: Підручник з англійської мови для студентів старших курсів спеціальності «Англійська мова та література». – Донецьк: Видавництво Донецького національного університету, 2011. 198 с.
6. Бондаренко Н. Використання граматичних трансформацій при перекладі роману Дж. Остін «Гордість та упередження» з англійської мови. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. 2013. № 17. С. 130–134.
7. Вовк В. Н. Мовна метафора в художньому мовленні. Київ : Наукова думка, 1986. 251 с.
8. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник. Київ : Либідь, 2005. 460 с.
9. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.

10. Грабовська З. П. Багатогранність мовної метафори: навчальний посібник/ З. П. Грабовська. Київ: Вища школа, 1997. 8-17 с.
11. Гудманиян А. Г., Баклан І. М. Практичний курс перекладу : підручник для студ. спец. 035 «Філологія» (германські мови та літератури, переклад включно, перша – німецька). Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2022. 180 с.
12. Довгалевський М. Поетика (Сад поетичний). Київ : Мистецтво, 1973. 443 с.
13. Єрмоленко С., Бибик С., Тодор О. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / ред. С. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
14. Журавель Т., Хайдарі Н. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. № 19, т. 2. С. 148–150.
15. Запихляк І. М., Табаран Д. О. Граматичні трансформації у перекладі роману Маркуса Зузака «Крадійка книжок».
16. Іванюк Б.П. Метафора і поетологія тексту // Записки з романо-германської філології. 2017. Вип. 1. - С. 37-49.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/zrgf_2017_1_7 (дата звернення: 19.03.2024)
17. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
18. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. [3-є вид., доп. і перероб.] Чернівці : ВД «Букрек», 2014. 640 с.
19. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (нім. мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.
20. Кіс Т.Є. Формування метафоричної парадигми у процесі еволюції базової метафори. Мовознавство. 2000. № 4–5. С. 52–60.
21. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ : Юніверс, 2003. 130 с.

22. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2003. 464 с.
23. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
24. Кравець Л.В. Метафора // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL : <https://esu.com.ua/article-66695> (дата звернення:21.03.2024)
25. Красуля А. В., Миклащук В. П. Лексичні та граматичні трансформації у процесі перекладу творів з англійської мови українською (на матеріалі трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри»). URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81158>
26. Лисенко О.М. Метафора як об'єкт наукових студій Лінгвістичні дослідження. 2017. Вип. 45. с.22-29.
27. Лобода В. А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019. № 43, т. 4. С. 72–74
28. Маккормак Е. Когнітивна теорія метафори // Теорія метафори: 3б. /Пер. з англ., фр., нім., ісп., польськ. мов. Прогрес, 1990.с. 358-386.
29. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту : навч. посіб.* Київ : Ленвіт, 2006. 157 с.
30. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
31. Мацько Л. І. Стилїстика укр. мови : підручник. Київ : Вища шк., 2003. 328-329 с.
32. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. Київ : «Укр. рад. енциклопедія», 1974. 776 с.

33. Метафора: веб-сайт URL: <https://www.wikiwand.com/uk/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%B0> (дата звернення: 02.03.2024).
34. Мінцис Ю. Б., Калиняк О. Б. Перекладацькі трансформації у художніх англомовних творах як засіб досягнення еквівалентності. Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи. 2018. С. 43–45.
35. Молчко О. О. Художнє порівняння як категорія перекладознавства (на матеріалі української та англійської мов) : дис. на здоб. наук. ступеня канд. філолог. наук : 10.02.16 «Перекладознавство». Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. 28-32, 257 с.
36. Ніцше Ф. Про істину та брехню в позаморальному сенсі / пер. О. Фешовець. Львів : Астролябія, 1967. Т. 2 : Базельські твори спадку 1870–1873. 384 с.
37. Одинецька Л. Функції метафори в публіцистичному дискурсі на матеріалі суспільно-політичного журналу "Україна". С. 56–59. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22627/Odynetska.pdf?sequence=1> (дата звернення: 29.04.2024).
38. Олексишина Л.Г. Процеси формування та осмислення художніх порівнянь/ Л.Г. Олексишина // Наук. вісн. Чернівець. ун-ту: 36. наук. пр. – Чернівці: Рута, 1999. Вип.68: Германська філологія. с. 59-63.
39. Оленяк М. Я. Між метафорою і логічним порівнянням: своєрідність образних порівнянь. Rasprave. 2022. Т. 48, № 2. С. 525–545.
40. Павлюк Т. П. Логічні та образні порівняння у сучасному поетичному тексті. XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція Advanced technologies.
41. Потебня, Олександр. Естетика і поетика слова : збірник / Олександр Потебня. Київ: Мистецтво, 1985. 301 с.
42. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень). Київ: Сімферополь, 1997. 252 с.

43. Пріщенко К. В. Роль перекладацьких трансформацій у процесі перекладу художнього тексту. Журнал «Науковий огляд». 2020. № 8(71).
[URL:https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2157](https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2157)
44. Рот В. Віддана : роман / В. Рот ; пер. з англ. Н. Вишневської. Київ : Видавнича група КМ-Букс, 2016. 384 с. (Серія «Дивергент» ; кн. 3).
45. Рот В. Дивергент. Нескорена : роман / В. Рот ; пер. з англ. Н. Вишневської. Київ : Видавнича група КМ-Букс, 2016. 384 с. (Серія «Дивергент» ; кн. 1).
46. Рот В. Інсургент. Бунтівниця : роман / В. Рот ; пер. з англ. Н. Вишневської. Київ : КМ Publishing, 2015. 384 с. (Серія «Дивергент» ; кн. 2).
47. Селіванова О. О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій. Нова філологія. 2012. № 50. С. 201–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2012_50_58
48. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові : монографія. Черкаси : Чабаненко Ю., 2012. 488 с.
49. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
50. Сидорук Г. І., Сухляк В. Ю. Калькування, описовий переклад та підстановки під час перекладу термінології наукових текстів. Filologia, Socjologia i Kulturoznawstwo. Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje. 2016. С. 113–114.
51. Скопненко О.І. Класифікація метафори. Київ : Вища школа, 2006. С. 355–449.
52. Слобода Н. В. Синтаксис поетичної метафори. Дніпро : Нац. гірничий ун-т, 2011. 136 с.
53. Стретович Т. П. Класифікаційне розмаїття видів метафор. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. 2018 Вип.16. с. 232-239.

54. Сухова А.В. Англомовна новела (XIX–XX ст.): лінгвостилістичний та прагматичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04/Запоріжжя, 2017. 143 с. тексту Донецьк : ДонНУ, 2012. 129 с.
55. Терехова С. І. Вступ до перекладознавства (сучасні проблеми і теорії. Діяльність перекладача. Основи техніки перекладу) : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. і перероб. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2002. 163 с.
56. Ткаченко О.Б. Українська мова: енциклопедія. Київ: "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
57. Художні засоби літератури. Метафора: веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/001j3q-04d2.docx.html> (дата звернення: 02.03.2024).
58. Яцків Н. Я., Цюпа Л. В. Перекладацькі трансформації авторських афоризмів Давида Фонкіноса в романі «Наші розставання». Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Т. 29 (68), № 4. С. 126–131.
59. Bakhtin, M. M. The Dialogic Imagination: Four Essays (C. Emerson & M. Holquist, Trans.). University of Texas Press, 1981.
60. Bredin, Hugh. Comparisons and similes. *Lingua* 105, 1998. p. 67–78. URL: doi.org/10.1016/S0024-3841(97)00030-2. (дата звернення 01.04.2024) .
61. Croft, William; Cruse, David Alan. Cognitive Linguistics. Cambridge University Press, 2004. Cambridge. URL: doi.org/10.1017/CBO9780511803864 (дата звернення: 01.04.2024).
62. Davidson D. What Metaphors Mean. *Critical inquiry*. Chicago, 1978. Кн. 5. С.
63. Fauconnier G. Mappings in thought and language. Cambridge, 1997. 328 p.
64. Fauconnier G. Mental spaces: aspects of meaning construction in natural language Cambridge, 1994. 235 p.

65. Fauconnier G., Turner M. Mental spaces: conceptual integration networks. *Cognitive linguistics: basic readings* / ed. by Dirk Geeraerts. Berlin, 2006. 371p.
66. Fogelin, Robert J. *Figuratively Speaking*. New Haven, CT. 1988. URL: doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199739998.001.0001 (дата звернення: 03.04.2024)
67. Gargani, Adam. *Poetic comparisons. How similes are understood*. PhD thesis, University of Salford, 2014. URL: https://usir.salford.ac.uk/id/eprint/31952/1/Adam_Gargani_Electronic_Final_Redacted.pdf (дата звернення 03.04.2024).
68. Gibbs R. *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. 550 p.
69. Gibbs, R. W. *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge University Press, 1994 .
70. Glucksberg, Sam. How metaphors create categories – quickly. *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge University Press. Cambridge, 2008. 67–83 p. URL: doi.org/10.1017/CBO9780511816802.006 (дата звернення 04.04.2024)
71. Glucksberg, Sam. Understanding metaphors: The paradox of unlike things compared. *Affective Computing and Sentiment Analysis: Emotion, Metaphor and Terminology*. Springer. London, 2011, 1–12 p. URL: doi.org/10.1007/978-94-007-1757-2_1 (дата звернення 04.04.2024)
72. Grice, H. Paul. *Studies in the Way of Words*. London: Harvard University Press, 1989.
73. Jakobson, R. *Selected Writings: Poetry of Grammar and Grammar of Poetry*. Mouton, 1981, 814 p.
74. Kennedy, John M.; Chiappe, Daniel L. 1999. What makes a metaphor stronger than a simile? *Metaphor and Symbol* 14/1. 63–69. doi.org/10.1207/s15327868ms1401_7.
75. Kövecses, Z. *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge University Press, 2005.

76. Kövecses, Z. Metaphor: A Practical Introduction. Oxford University Press, 2010.
77. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor. Metaphor and Thought / ed. A. Ortony. Cambridge: Cambridge University Press,. 1993. 210 p.
78. Lakoff George and Mark Johnsen (2003) Metaphors we live by. London: The university of Chicago press. URL: <https://www.textosenlinea.com.ar/libros/Lakoff%20y%20Johnson%20-%20Metaphors%20We%20Live%20By%20-%201980.pdf> (дата звернення 03.04.2024)
79. Miller, George A. 1993. Images and Models, Similes and Metaphors. Metaphor and Thought. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. 357–400 p. URL:doi.org/10.1017/CBO9781139173865.019 (дата звернення 08.04.2024)
80. Newmark P. A Textbook of Translation. London : Prentice Hall, 1988. URL:https://archive.org/stream/ATextbookOfTranslationByPeterNewmark/a%20text%20book%20of%20translation%20by%20peter%20newmark_djvu.txtb (дата перегляду: 01.08.2025).
81. Newmark P. A Textbook of Translation. Harlow : Pearson Education Limited, 2008. 292 p.
82. Nowotny, Winifred. The Language Poets Use. Second impression with corrections. London: Athlone Press, 1965.
83. Richard I.A. Taylor & Francis The Philosophy of Rhetoric V7 2001, 112 p.
84. Ricoeur, P. The Rule of Metaphor: Multi-disciplinary Studies of the Creation of Meaning in Language. University of Toronto Press, 1977.
85. Ricoeur, Paul. The Rule of Metaphor. London: Routledge, 2003.
86. Roncero, Carlos; Kennedy, John M.; Smyth, Ron. Similes on the internet have explanations. Psychonomic Bulletin and Review 13/1, 2006. 74–77 p.
87. Roth V. Allegiant. New York : Katherine Tegen Books / HarperCollins, 2013. 170 p.

88. Roth V. *Insurgent*. New York : Katherine Tegen Books / HarperCollins, 2012. 180p.
89. Roth, V. *Divergent*. New York: Katherine Tegen Books, 2011. 212 p.
90. Shuttleworth M. *Studying Scientific Metaphor in Translation*. Abingdon ; New York : Routledge / Taylor & Francis, 2017.
91. Silverman D. Torode B., *The material word: Some theories of language and its limitations*. London: Routledge and Kegan Paul, 1980. 354 p.
92. Simovych, V. *Ukrainian Metaphor: Cultural and Linguistic Aspect*. Kyiv: Akademvydav, 2008.
93. Skirl H. *Metapher* / H. Skirl, M. Schwarz-Friesel. – Hiedelberg : Universität Winter Hiedelberg, 2007. 100 c.
94. Stienstra Nelly *YHWH is the Husband of His People. Analysis of a biblical metaphor with special reference to translation*. Kampen: Kok Pharos, 1993. 252 p.
95. Sun Yi, Li Ruiyang. *A Semiotic Perspective of Metaphor Translation: An analysis of political news reported by Hanban for the Confucius Institute*. Chinese Semiotic Studies. 2020. Vol. 16, No. 2. P. 243–263. DOI: 10.1515/css-2020-0014.
96. Turner M. *The Origin of Ideas: Blending, Creativity, and the Human Spark*. Oxford, 2014. 300 p.
97. Turner, M. *The Literary Mind: The Origins of Thought and Language*. Oxford University Press, 1966.
98. Ullmann, Stephen. *The Principle of Semantics* . Second ed. 1959/1951.
99. Vysotska, N. *Figurative Language in Ukrainian Discourse*. Kyiv: Publishing House "Navchalna Knyha – Bohdan.".2015.